

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1910. Andra Kammaren. Nr 53.

Lördagen den 21 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på middagen började sammanträdet.

§ 1.

Till afgörande förelåg lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning af väckta motioner om dels rätt till expropriation af vattenfall, dels ock utvidgad koncessionslagstiftning med afseende å vattenfall och kraftstationer.

Ang. expropriation af vattenfall m. m.

Lagutskottet hade till behandling förehåft två inom Andra kammaren väckta motioner, nämligen:

nr 107, däri herr *Staaft* jämte nitton andra af kammarens ledamöter hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån och under hvilka villkor staten och eventuellt äfven kommuner kunde erhålla rätt till expropriation af vattenfall; samt

nr 88, af herr *Sandström*, som föreslagit, att Riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, huruvida och i hvad mån staten kunde genom utvidgad koncessionslagstiftning med afseende å vattenfall och kraftstationer beredas ej mindre tillfälle att kontrollera och reglera priserna för leverans af elektrisk energi från kraftstationer till afnämare än äfven rätt att mot skälig ersättning inlösa kraftstationen med kraftkälla och ledningar.

Utskottet hemställde,

1:o) att herr *Staafts* m. fl. förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, samt

2:o) att herr *Sandströms* ifrågavarande motion icke heller måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Andra Kammarens Prot. 1910. N:o 53.

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Reservationer hade emellertid afgifvits:

beträffande utskottets hemställan under 1:o)

af herrar *Widén, Pettersson* i Södertälje, *Lindhagen, Jansson* i Edsbäcken, *Ersson, Berggren* och *Persson* i Borrby, hvilka tillstyrkt, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån och under hvilka villkor staten och eventuellt äfven kommuner kunde erhålla rätt till expropriation af vattenfall; samt

beträffande utskottets hemställan under 2:o)

af herrar *Widén, Pettersson* i Södertälje, *Lindhagen, Jansson* i Edsbäcken, *Ersson* och *Berggren*, hvilka yrkat, att Riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida, i hvilken omfattning och under hvilka villkor koncessionslagstiftning borde, utöfver hvad för närvarande äger rum, införas med afseende å vattenfall och kraftstationer, afsedda för leverans af elektrisk energi.

Sedan utskottets hemställan i *punkten 1:o*) blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr *Widén*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det är ju en gammal fråga, som här återkommer på kammarens bord, fastän på något annat sätt i år än förut, bestående däri att både 1908 och 1909 denna motion tillstyrktes af lagutskottet och blef antagen här i kammaren utan votering, såvidt jag minnes, 1908 liksom 1909. År 1908 var det votering om den i Första kammaren, då frågan föll med 70 röster mot 43; men 1909 afslogs den i Första kammaren utan votering. I år har det gått än mera bakåt. Inom lagutskottet hafva de, som biträdt Första kammarens ståndpunkt, blifvit de vinnande, och lagutskottets hemställan går därför ut på afslag, och de, som önskat bifall till motionen, hafva måst blifva reservanter. Dessa äro emellertid, som herrarna se, alla utskottsledamöterna från Andra kammaren så när som på en.

Det torde då icke vara skäl att vidlyftigt uppehålla sig vid denna fråga. Dess utgång bör väl här i kammaren vara gifven.

Därför vill jag nu endast fästa uppmärksamheten på, att, såsom reservanterna framhållit, det är uppenbart, att staten, eventuellt äfven kommunerna, kunna vara i behof af att genom expropriation för sina allmänna behof äfven förvärfva vattenkraft. Det är emellertid enligt gällande expropriationslagstiftning tveksamt, huruvida och i hvilka fall en sådan rätt må tillkomma det allmänna. Genom en ändring i expropriationslagstiftningen

på detta område vill man nu få klarhet i denna punkt; särskildt kan det inför staten vara af intresse att utan samband med den byggnad, hvartill vattenkraften skulle användas, eller med omedelbart anläggande af en kraftstation och därtill syftande montering förvärfva ett vattenfall. Vi veta, att i vårt land så ringa del af vattenfallen, 12—14 %, äro i statens besittning, under det att utomlands vattenfallen däremot i allmänhet befinna sig i statens ägo. Detta gör, att staten här är särskildt illa ställd i detta afseende, och det är ur den synpunkten, som det är angeläget, att expropriationsförordningen i detta afseende ändras, så att staten lättare kan komma i besittning af vattenfallen. Och man har ansett, att en blifvande undersökning äfven borde omfatta kommunernas behof, särskildt deras behof af kraft till belysning och andra kommunala inrättningar.

Jag skall därför, då jag icke vill uppehålla kammaren vidare med denna fråga och då jag antager, att kammarens beslut i allt fall blir detsamma i år som i fjol, endast anhålla att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Ersson* instämde häruti.

Vidare anförde:

Herr Räf: Jag hade väntat, att någon af lagutskottets ledamöter skulle försvara lagutskottet, men då så icke skett, skall jag bedja att få säga några ord i den här saken.

Den här lagutskottsreservationen går ut på det vanliga att inskränka äganderätten till jorden. Det talas om expropriation och expropriation, men i detta fall gäller det icke samma expropriationsrätt, som vi för närvarande hafva. Enligt vår nu gällande expropriationsrätt, måste det för rätten till expropriation föreligga ett verkligt förefintligt, omedelbart behof; den här föreslagna expropriationen afser åter någonting, som eventuellt kan framträda i en framtid.

Vi få komma ihåg, att allt hvad expropriation heter afser en inskränkning i jordägarens rätt. Jag ber att få erinra om, att förlidet är en hel massa framställningar angående sådan inskränkning i äganderätten förelägo. Först och främst hade vi då Riksdagens skrifvelse, afseende lag angående naturminnesmärkens fredande och nationalparker. Dessutom förekommo en hel del motioner: såsom motion om expropriation af jord för tomtplats för byggnader, afsedda för socialt, politiskt och religiöst ändamål, motion, afseende att expropriation må kunna äga rum från äfven enskildas skogar för bildande af kommunalskogar, motion för att åstadkomma tvångsafflösning å bland annat enskilda tillhöriga hemman jämte torp med en viss karaktär, motion om antagande af eu lag angående skyldighet i vissa fall

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

för jordägare inom vissa provinser att afstå mark för jordbruksändamål, motion, angående utvidgning af expropriationsrätten m. m., i syfte att afsöndrad eller genom ägostyckning tillkommen lägenhet må kunna helt frigöras från hufvudfastighetens inteckningar. Allt detta kom ifrån vänsterhåll, där dessa motioner ansågos vara mycket förträffliga. Lägg så därtill, att vi i år antagligen hafva att vänta en expropriation utaf jordäganderätten till våra fyndigheter, så kan man verkligen börja fundera på hvad det egentligen är, som jordägarna få kvar, om dessa motionärer få allt hvad de vilja. Och fortgår det på det sättet, kan man vänta, att det blir expropriation undan för undan, så till sist blir det väl bäst, att jordägaren tager och exproprierar sin hatt och sin rock och ger sig i väg till ett annat land.

Nu hafva vi redan, såsom utskottet påpekat, en expropriationslag: »Förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof». Men det, som nu föreslås, går utöfver principerna för den nuvarande expropriationen, ty, såsom förut påpekadt, afse de expropriationer man nu har rätt att göra endast ett förhandenvarande behof.

Med tanke på, att kommunerna skulle kunna få expropiera vattenfall, så vill jag erinra därom, att vattenfallen, såsom de nu ligga, öppna för köp, framkalla rätt ofta storartade industrier; vore det däremot så, att dessa vattenfall vore upptagna, då skulle de icke längre framkalla sådana industrier. Jag har träffat tillsammans med många personer, som, då vi rest förbi stora vattenfall, vid åsynen af desamma frågat: »Hvem äger dessa vattenfall?» »Tror du man kan få köpa dem?» »Hvad äro de värda?» och »Hvad skulle de kunna användas till?» Och då har jag uppgifvit, att de skulle kunna användas till mekaniska och kemisk-tekniska industrier o. s. v.

Tänka vi oss, att sådana vattenfall, som finnas i t. ex. min valkrets, såsom Huskvarnavattenfallet och vattenfallen vid Norrahammar o. s. v., blifvit på detta sätt exproprierade, Huskvarnavattenfallet, då af Hakarps kommun för 25 à 30 år sedan; tro ni då, mina herrar, att i närvarande stund man hade haft Huskvarna med den betydelse för hela Sverige, för att icke säga för det svenska namnet i utlandet, som det nu har, tro ni, att det i närvarande stund varit köping med 5 à 6,000 invånare? På samma sätt med Norrahammar och anläggningarna vid de andra vattenfallen i Tabergsån, större och smärre undan för undan. Hade den nu ifrågasatta expropriationen varit möjlig för en 30 à 40 år sedan, skulle dessa fabriksamhällen, som nu finnas där, måhända icke varit till. Och jag tänker, om litet hvar af herrarna förflytta sig hem till sin egen valkrets och tänka på de vattenfall med industriella anläggningar, som där finnas, och så fråga sig, huruvida, i händelse dessa vattenfall varit exproprierade för en 25 à 30 år sedan, det då sett ut där

som det nu gör, om dessa industrisamhällen, som vuxit upp under denna långa tid, då funnits till, så skall svaret blifva detsamma eller nej. Men hvad som inträffade för 25, 30 eller 40 år sedan, kan inträffa ännu i dag. Hade Hakarp exproprierat Huskvarnafallet till belysning, så hade det på sin höjd lämnat sådan åt Jönköping, som kanske möjligen då också varit större, men Huskvarna hade det nog icke varit mycket med. Med den principiella uppfattning jag har angående äganderätten, bjuder detta förslag mig alldeles bestämdt emot. Och ser jag på utvecklingen, både den som varit och som för närvarande äger rum, bjuder mig denna expropriation äfven emot.

Då ingen af lagutskottets ledamöter här uppträdt, ber jag således om att få yrka bifall till utskottets förslag och afslag å reservationen.

Herr Jansson i Krakerud: Herr talman! Herr Räf påpekade, att motioner i denna fråga flera gånger kommit från vänsterhåll. Jag skulle då vilja hemställa till honom, från hvilket håll de eljest skulle komma. Icke lär väl någon sådan motion komma från högerhåll, utan skall det komma någon motion med förslag till reform i denna fråga, så kommer den nog från vänsterhåll. Alla motioner rörande verkliga reformer, sedan jag blef riksdagsman, ha väckts af vänstermän; högern har spjarnat emot, men ibland gifvit efter, och så har reformen genomdrifvits. Man kan naturligtvis icke vänta, att det skall blifva annorlunda än det varit. Att t. ex. den siste talaren skulle väcka motioner om reformer, ha vi icke väntat och vänta det icke heller.

Om vi icke hade haft rätt att exproprieras jord för järnvägar, för skolhus och andra offentliga hus och om man väckt motion därom, så hade det hetat, att motionen kommit från vänsterhåll och inneburit ett ingrepp i äganderätten. För min del håller jag på äganderätten, men den får icke sträcka sig så långt, att den hindrar den utveckling, som är till godo för detta land. Om den ärade talaren hade läst klämman i reservationen, så hade han bort finna, att hvad som där begäres icke är något samhällsvådligt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen och afslag å utskottets förslag.

Friherre Palmstierna: Herr talman! Herr Räf har här i kammaren gång på gång sökt använda skrämsel till vapen, men hvarje gång misslyckats. Jag tror knappast, att det skall lyckas nu heller. Men jag ber att få säga såsom ett kuriosum, att jag finner det rätt egendomligt, att samma tankegång, som besjälår herr Räf här i kammaren, men som icke tycks mötas af någon vidare förståelse, i Första kammaren förfäktats af herr

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Ang. expropriation af
vattenfall
m. m.
(Forts.)

Trygger på ett sätt, som gör, att jag anser, att hans resone-
mang bör få inflyta äfven i denna kammares protokoll.

Han söker framhålla, att reformsträfvandena från vänster-
håll icke ha något förnuftigt mål, utan att det är »äganderätten
själf» — jag vet icke hvad detta skall vara för ett begrepp —
som man vill träffa. Det är nämligen så, säger han, att »sedan
äganderättsprincipen en gång är rubbad, tror man sig så mycket
lättare kunna kasta sig öfver bondens hemmansdel, handtverka-
rens stuga och daglönarens dagspenning». Detta betraktar jag
som en stilblomma, som möjligen kan täcka, hvad som på vissa
håll förmodas vara våra bevekelsegrunder. Men, mina herrar,
hvad vilja vi? Vi vilja häfda samhällets och det allmännas
rätt till betryggande af *välståndet* så långt det är oss människor
möjligt att betrygga det. I dag på förmiddagen ha vi hört
framhållas sträfvandet att skaffa småfolket på landsbygden be-
sittningsrätt till jorden. Jag tror, att om herr Räf hört detta
på förmiddagen, då skulle han äfven ha förstått hvad det nu
gäller.

Ha vi icke i denna kammare gång på gång framfört exempel
på, huru vid statens vattenfallsköp prisen uppdrifvits? Jakobs-
lundsfallet inköptes till alldeles svindlande belopp, som stigit
just därför att det icke varit möjligt för staten att expropriera
till sig dessa fall, som behöfdes för järnvägarnes elektrifiering.
Jag skulle ur min egen erfarenhet kunna tala om, hvilka svårig-
heter samhällen haft att kämpa med, därför att mäktiga bolag
hållit på vattenkraften, så att man icke kunnat komma öfverens
om villkoren för försäljningen af dessa fall, som voro behöfliga
för att samhällenas trefnad och utveckling skulle betryggas. Vi
ha förut i denna kammare insett vikten af denna fråga, men
jag tror, att man äfven på andra sidan af detta hus, där herr
Räf i detta afsende har sina meningsfränder, bör iakttaga, hvad
klockan är slagen.

Herr Räf: Herr talman! Jag kunde icke precis höra hvad
herr Jansson i Krakerud sade, men jag kan förstå, att han för-
menade, att det icke var riktigt hvad jag sade, att ifrågavarande
motioner kommit från vänsterhåll, eller också menade han, att
något sådant kan icke komma från högerhåll. Det kanske var
det sistnämnda han menade. Jag har i mitt anförande endast
framhållit, att alla dessa motioner, som gå ut på, att staten
skulle få expropriera än det ena, än det andra, det tredje, det
fjärde o. s. v. från jordägarna, ha kommit från vänsterhåll, och
för bestyrkande af riktigheten häraf hänvisar jag till biblioteket,
hvärest man återfinner alla dessa motioner.

Vidare har det antydts, att jag icke skulle vara benägen
för att staten finge expropriera för järnvägsanläggningar. Detta
har jag hvarken tänkt eller sagt. Tvärtom förmenar jag, att då

ett verkligt behof föreligger af järnvägs-, kanalbyggnad eller hvad som helst, må expropriation för detta behof medgifvas. Och jag går till och med så långt, att jag vill säga, att om det föreligger ett kommunalt behof, ett allmänt behof, då kan man tänka på att exproprieras. Men att samhället skulle exproprieras för att, så att säga, lägga på lager för framtida eventualiteter — är det, frågar jag, rimligt? Och detta är väl dock innebörden i förslaget, såvida jag uppfattat det rätt. Det heter nämligen så här i utskottets betänkande: »Medan nämligen enligt gällande lagstiftning för expropriation erfordras förhandenvaro af ett behof, som i viss eminent mening är allmänt, skulle den nu påyrkade expropriationsrätten till vattenfall kunna till förmån för staten och kommunen begagnas, när helst det för den allmänna hushållningen funnes nyttigt». När det sålunda gäller att exproprieras på förhand på det sätt, som här är föreslaget, säger jag ännu en gång: är det riktigt att på detta sätt taga våra vattenfall undan för undan? Kommunerna få betala penningräntor på det hela, och under tiden behöfves kraften för industrien, som kunde tillgodogöra sig den i den ena eller andra riktningen. Är detta att handla förståndigt? Jag tror det icke. Man tillgodoser därigenom hvarken industriens, jordägarerättens eller utvecklingens intressen. Det är på denna grund, som jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Herr Sandström: Herr talman! Jag tror, att, när herr Räf förmenade, att äganderätten är i fara, han rörde vid det egentligen drifvande motivet till det motstånd, som motioner af denna och liknande art röna inom representantförsamlingen, särskildt Första kammaren. Det är i själfva verket så i år i motsats till hvad förut varit förhållandet, att utskottsmajoriteten eller Första-kammarledamöterna inom utskottet icke för sitt afstyrkande åberopat detta skäl, men man kan vara lugn för, att det icke desto mindre finnes: det ligger på botten af alla mer eller mindre ohållbara skenförevändningar. Det tyckes finnas en mycket allvarlig skräck för att dessa motioner innebära ett hot mot och ett angrepp på äganderätten, ett led i ett systematiskt underminerande af den privata äganderätten. Skulle det verkligen vara på det sättet, så må jag säga, att äfven jag, som håller mycket strängt på äganderätten och anser, att vårt samhälle och vår produktion icke kunna undvara denna sporre, skulle vara mycket betänksam mot denna sak. Men jag har en mycket bestämd öfvertygelse om, att hela denna uppfattning är väsentligen oriktig.

Jag skulle vilja ställa upp den frågan, hvilket i sådana fall som dessa är det klokaste från privatäganderättens egen synpunkt, att vid uppkommande konflikter mellan det allmänna intresset och äganderättsintresset spjärna emot hvarje förändring eller att söka utjämna konflikterna. Det är samma grundtanke,

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

som ligger bakom båda punkterna i detta utskottsutlåtande. Den princip, som genomgår herr Staaffs motion om en utvidgad expropriationsrätt, ligger äfven till grund för den i punkt 2 af utskottets utlåtande behandlade motionen, som afser möjlighet för staten att reglerande gripa in i fråga om kraftpriserna för att hindra vattenfallsägarna att exploatera den kraftkonsumerande industrien. Om man ser på privatäganderättens historia — jag fäster mig här endast vid privatäganderätten till fast egendom — finner man, att den företer en alltjämt fortgående, då och då särskildt märkbar strid mellan det allmänna intresset och privatäganderätten. I denna strid har hitintills den senare alltid fått gifva vika. Den romerske dominus satt på sin fastighet med så godt som suveräna rättigheter. Helt annat är förhållandet med våra dagars fastighetsägare. De få icke sköfla sin skog som de vilja, de få icke fiska i sitt fiskevatten efter behag, de få icke bebygga sina vattenfall utan kontroll, utan öfverallt gör samhällsintresset mycket starka inskränkningar i ägarens dispositionsrätt öfver sin fastighet. I städerna äro inskränkningarna i den med äganderätten förenade dispositionsrätten ännu mycket större. Här ha vi byggnadsstadgan, brandstadgan, hälsovårdsstadgan, ordningsstadgan och åtskilliga andra politiförfattningar, som på ett mycket väsentligt sätt inskränka ägarens dispositionsrätt till fastigheten. På detta sätt har det allmänna intresset under tidernas lopp verkat inskränkande och uttömmande på äganderättens begrepp. Den utvecklingen har fortgått till den dag i dag är, och det finnes inga tecken till, att den skall afstanna, utan tvärtom kommer den säkerligen att fortgå i än raskare tempo.

Det är icke blott äganderättens innehåll, som på detta sätt på samhällsintresset verkat försvagande och inskränkande, utan det har äfven i alla de fall, där privatäganderätten till en fastighet stått såsom ett direkt hinder för det allmänna intresset, för samhället varit en nödvändig angelägenhet att undanröja detta hinder. Detta har just skett genom expropriationsinstitutet, som alla länder funnit sig nödgade att använda, och som just har till uppgift att bana väg för samhällsintresset genom privatäganderätten, när så behöfves.

Nu skulle jag vilja framställa den frågan: Skulle det legat i privatäganderättens eget intresse att motsätta sig denna utveckling, och skulle det varit till nytta för äganderättens princip, ifall lagstifningen försökt hämma densamma? Det lär icke kunna ges mera än ett svar på den frågan. Ingenting skulle väl varit mera ägnadt att skada själfva grundsatsen och den privata äganderätten, än om man låtit privatäganderätten alljämt stå hindrande i vägen för samhällets intressen.

Det är härvid väl att märka, att det är de härskande klasserna själfva, som gjort alla dessa inskränkningar i privatäganderättens innehåll, och som skapat och utvidgat expropriationsinsti-

tutet. Detta kan endast förklaras däraf, att de haft klart för sig, att det är en nödvändig sak, att privatägarerätten måste vika för det allmänna intresset. Det har nog händt allt emellanåt, att de icke så gärna låtit denna utveckling fortgå, men det har utan tvifvel stått klart för dem, att det varit en bjudande nödvändighet och ett livsvillkor just för privatägarerätten.

Det allmänna intresset har på samma gång som samhället själf alltjämt varit stadt i utveckling och ständigt och jämt iklädt sig nya former och framställt nya kraf allt efter förändrade förhållanden. Det har därför varit oundvikligt, att det tid efter annan trängt sig fram fordringar på expropriationsinstitutets utvidgning för nya samhällsbehof och på nya inskränkningar i ägarerätten för nya allmänna ändamål.

Här stå vi i dag inför ett nytt sådant kraf, fordran på att sådana fall, där staten eller kommunen behöfver en kraftkälla, och där ägarerätten står hindrande i vägen, denna konflikt måste undanröjas så, att det allmänna intresset får göra sig gällande utan hinder af privatägarerätten. Är det då klokt af privatägarerättens vänner att rida spärr mot detta kraf? Det är samma fråga, som gör sig gällande i nästa punkt, hvori behandlas en af mig väckt motion. Där fordrar det allmänna intresset, att den kraftkonsumerande industrien skyddas från exploatering af vattenfallsägarna. Är det då klokt af privatägarerättens vänner att sätta sig emot detta? Om man låte spekulationen fritt exploatera våra vattenfall och skörta upp vattenfallsförbrukarna och förminska vårt lands konkurrensförmåga gentemot utlandet, skulle detta verka stärkande och främjande för privatägarerättens princip? Är det icke uppenbart, att verkan måste bli den rakt motsatta? Privatägarerätten har i våra dagar så många och så mäktiga fiender, att det är synnerligen angeläget att icke i onödan ge dem detta vapen i händerna, ty hvilket vapen kan vara kraftigare i striden mot privatägarerätten, än om det kan påvisas, att denna inom viktiga områden går spekulationsens och jobberiets ärenden och direkt motverkar samhällets intressen?

Herr Räf erinrade för en stund sedan om ett annat fall, som vi nyligen haft att behandla i Riksdagen, nämligen krafvet på utvidgning af expropriationsrätten för vissa kulturella ändamål, hvilkas realiserande möter hinder i ägarerätten till dessa stora milsvida områden, som stundom äro samlade i en och samma ägares hand. Men äfven där satte sig privatägarerättens vänner mot expropriationsrättens utvidgning och menade, att den innebar ett angrepp mot ägarerätten. Tro herrarna då, att det är nyttigt för ägarerätten att låta densamma på detta sätt stå i friktion med samhällsintressen? Jag tror, att det vid närmare eftertanke borde vara klart, att detta är ett förhållande, som i ägarerättens eget intresse *måste* undanröjas.

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Ang. exprop-
riation af
vattenfall
m. m.
(Forts.)

För några dagar sedan var jag inne i Första kammaren, då den behandlade dessa två motioner. Den beslöt med frejdigt mod, utan votering och utan debatt, att afslå den. Under den korta minut, som ärendets handläggning tog, hann jag endast göra en liten reflexion. Det var en undran, huru länge det skall dröja, innan Första kammaren kommer till insikt om, att ett försvar för äganderättens missbruk och öfverdrifter icke är detsamma som att försvara privatäganderätten själf. Den enda vägen för att trygga privatäganderättens fortbestånd, som också jag anser vara en hörnsten i samhällsordningen, är nog att öfvervaka, att den icke kommer att stå som ett hinder för det allmänna bästa, och att, så snart nya samhällsuppgifter komma i konflikt med privatäganderätten på ett eller annat område, det är ytterst angeläget, att denna konflikt så snart som möjligt undanröjes. Ty att låta en sådan konflikt bestå är att bereda privatäganderättens undergång.

Då jag alltså, herr talman, ber att få instämma i yrkandet om bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen, sker det icke minst ur synpunkten af privatäganderättens skyddande och bevarande.

I detta anförande instämde herrar *Kvarnzelius*, *Persson* i Tällberg, *Petrén* och *Jansson* i Edsbäcken.

Herr Jansson i Krakerud: Herr talman, mina herrar! Den näst föregående talaren tycktes icke ha riktigt hört hvad jag här nyss yttrade. Han trodde nämligen, att jag hade sagt, att äfven högern kommer med reformer. Jag vill då endast säga, att en sådan orättvisa kommer jag aldrig att begå emot högern. Jag frågade tvärtom den ärade talaren: Hvar skulle väl reformkrafven komma ifrån, om icke från vänstern? Från högern lär det aldrig komma några kraf på reformer! Ungefär i den riktningen yttrade jag mig.

Medan jag har ordet, ber jag att få säga, att meningen med det i motionen framställda yrkandet, som ju upptagits af reservationerna, är ju icke den, att staten skulle expropriera vattenfall och sedan icke vidare använda dem. Den ärade talaren ordade om Huskvarna och talade om, huru det hade utvecklats sig. Men det är ju icke meningen, att vattenfallet där skall exproprieras, utan meningen är väl att få utredt, huruvida man skall kunna expropriera sådana vattenfall, som inköpts af bolag, men hvilka dessa bolag sedan legat och hållit på i årtal och därmed hindrat, att vattenfallen in fråga kunnat användas för den industri, som de möjligen skulle kunna vara lämpliga för. I den riktningen ungefär skulle naturligtvis utvecklingen komma att gå. Vi ha ju helt nyligen här i Riksdagen fattat ett beslut rörande ett statens vattenfall, men icke gick det beslutet ut på, att detta

vattenfall skulle ligga outnyttjadt, utan syftet var ju, att det skulle användas till gagn för industrien, till nationens fromma och framgång.

Man får sålunda icke draga den slutsatsen, att ett bifall till motionen innebär, att utredningen skulle resultera i, att staten skulle expropriera vattenfall och sedan lägga hinder i vägen för industrien att få använda dem. Något dylikt borde man icke söka att här inlägga i detta förslag.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Herr Räf: Herr talman! Det var roligt att höra af herr Jansson i Krakerud, att det icke var reservanternas mening att expropriera Huskvarna. Jag hade heller icke tänkt, att de skulle vilja göra det — åtminstone icke den här gången!

Den näst föregående talaren gjorde gällande, att det vid konflikter mellan den enskilda äganderätten och samhällets behof vore samhällets rätt att expropriera. Ja, om det föreligger ett verkligt behof, då har jag ingenting emot den saken. Men hvad frågan nu gäller och hvad man åsyftar med det föreliggande förslaget, sådant utskottet uttolkat det, är, att man skulle ha rätt att expropriera *utan förhandenvarande behof*, när helst det för den allmänna hushållningen befunnes vara nyttigt. Är det så, att utskottet tagit miste i detta fall, må det ursäktas mig, att också jag farit vilse. Men jag har trott på utskottets uttalande och hållit mig till det.

Man har här sammanställt den föreliggande frågan med de inskränkningar i en fastighetsägares rörelsefrihet i städerna, som ha sin grund i ordningsstadgan och byggnadsstadgan etc. Men dessa inskränkningar i rörelsefriheten äro naturligtvis något helt annat än de inskränkningar i äganderätten, som expropriationen innebär. Herr Sandström har ju vidare öppet och ärligt erkänt inför kammaren, att det gäller en inskränkning af äganderätten, och då man hör detta uttalas från det hållet, borde hvar och en få klart för sig, hvad det gäller: om jag köpt en egendom på de och de villkoren och till det och det priset samt erlagt köpeskillingen och blifvit ägare till egendomen, då komma staten och kommunen med sina anspråk och säga, att det ta de för det priset och det för det priset. Om de motioner, som förelågo i fjol och understöddes väldeliga från vänsterhåll, hade gått igenom, skulle jag kanske därhemma på min egendom ha ett folkets hus på ena hållet och på det andra en skola åt Hinke, där han kunde undervisa om de preventiva medlens användning. Ja, jag vet icke, hvart man skulle komma på det sättet. Hvar och en minns från debatten förra året de exempel, som man då drog fram. Nu sade också herr Sandström, att samhället bör få expropriera, då det behöfver göra det. Ja, när behöfver samhället expropriera? Jo, när ett verkligt behof redan föreligger.

Ang. expropriation af vattenfall
m. m.
(Forts.)

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Om man skall draga fram en järnväg, då är det nödvändigt att expropriera för densamma. Och är det så, att samhället behöver en ångbåtsbrygga, då har det ju rättighet att expropriera. Men jag talar endast mot rättigheten att expropriera utan förhandenvarande behof, såsom det heter i utskottets utlåtande.

Vidare ber jag att få erinra om, att det enligt utskottsutlåtandet redan finnes en kungl. kommitté, som arbetar på den här saken. Hvarför icke vänta, tills denna kommitté lägger fram sitt förslag i ämnet? Så här heter det i utlåtandet: »Som bekant är också frågan härom föremål för utredning af den så kallade expropriationskommittén, hvars arbeten väntas inom kort vara afslutade.» Jag frågar ännu en gång: hvad är det, som brådskar, skall man icke kunna vänta, tills vi få se hvad den kungl. kommitténs förslag innebär? Om än denna motion, som här föreligger, är en partimotion, så är det väl ändå icke så farligt. Det kan hända, att denna partimotion har en lika ofördelaktig verkan för partiet, som den har en fördelaktig, ifall den rätt utlägges i landsbygden.

Herr Juhlin: Herr talman! Blott några få ord. Det kan tyckas, som om denna fråga icke vore aktuell, och såsom herr Räf framhållit gång på gång, gäller det icke något för handenvarande behof. Men då reservationen går ut på en skrivelse till Kungl. Maj:t, för att en utredning må komma till stånd om den här saken, synes det mig, som om herr Räf icke borde ha några sakliga skäl att invända mot densamma. Det kunde vara bra att ha den här frågan ordnad, tills det uppstode ett förhandenvarande behof. Det lär icke gå så fort att få en sådan sak ordnad. Vi hörde ju, hurusom den förste talaren, herr Widén, framhöll, att det var tvifvelaktigt, om den nuvarande expropriationslagen medgaf rätt att expropriera vattenfall. Huru strängt man än håller på äganderätten, kan jag icke finna, att man har några sakliga skäl att motsätta sig ett bifall till reservationens framställning.

I sitt anförande kritiserade den föregående talaren herr Sandströms framställning i fråga om de inskränkningar, som nu förekomma i äganderätten och dispositionsrätten i städerna och ha sin grund i en hel mängd förordningar och stadgar. Jag skulle emellertid vilja gå ett steg längre och säga, att det är bättre, att man ordnar förhållandena på ett sådant sätt, som verkligen ingen har skada eller förlust af. Det är icke meningen, att det skall bli någon konfiskation, utan en expropriation, och så vidt jag vet, tager man vid expropriation hänsyn till de priser, som gälla å resp. orter och andra därmed sammanhängande förhållanden. Vi antogo för tre år sedan en ny stadsplanelag. Jag har för min del erfarenhet af, att den gör ganska betydande inskränkningar i äganderätten. Det hade ju varit så i städerna

och i köpingar och i municipalsamhällen, att kommunen fick köpa den mark, som behöfdes för gator. Men detta hade under årens lopp ledt därhän, att en del fastighetsägare motsatte sig alla rimliga uppgörelser, då det allmänna sökte komma i besittning af gatumark. Genom stadsplanelagen blef det bestämdt, att jordägaren skulle fritt lämna sådan mark. Jag har den erfarenheten, att denna lag gör ganska stora inskränkningar i den fria äganderätten.

Jag anser det bäst, att man i tid ordnar sådana här saker, så att det allmänna vid behof må komma i besittning af vissa egendomar på sådana villkor, att den enskildes rätt icke på något sätt våldföres. Om en person är i besittning af ett vattenfall och icke vill sälja det på några villkor, trots det han ej utnyttjar vattenfallet, då bör samhället, om det finnes användning för detsamma, äga rätt att expropriera vattenfallet på sätt i motionen föreslagits. Ingen kan framställa några giltiga skäl mot en sådan inskränkning i den fria äganderätten. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sandström: Herr talman! Jag ber endast att få säga några ord gentemot herr Räfs anförande. Han gjorde en mycket stark skillnad mellan det fall, då det föreligger ett *omedelbart* behof för expropriation, och det fall, när det kan föreligga ett *framtida* behof, och han sade, att det i det förra fallet borde finnas expropriationsrätt, men icke i det senare. Som exempel nämndes, att då det behöfde anläggas en järnväg, skulle naturligtvis det allmänna ha expropriationsrätt — då var det fråga om ett förhandenvarande behof. Jag ber att få fullfölja den tankegången och anför ett annat exempel. Om det finnes ett vitalt behof för staten att komma i besittning af ett visst vattenfall, så kan detta behof vara mycket omedelbart förhandenvarande, och då skall efter herr Räfs eget resonemang expropriation ske. Men hela detta hans resonemang hvilar på en sammanblandning af tillämpningen af expropriationsrätten och lagstiftningen om samma rätt. Då Riksdagen år 1866 antog en lag, som medgifver rätt till expropriation, var det icke någon viss järnväg, som man hade ett omedelbart behof af att expropriera. Men lagen behöfdes för framtida möjlighet att expropriera för järnvägar och andra behof, och därför antogs den. Det är alldeles samma förhållande här. Nu vill man ha möjligheten öppen att expropriera vattenfall, när ett allmänt behof kräfver det. Sedan blir det fråga om denna lags tillämpning i de särskilda fallen, och då gäller det de omedelbara behofven.

Vidare talade herr Räf om dessa inskränkningar, som finnas i fastighetsägarnes dispositionsrätt öfver sina fastigheter i städerna, och han använde därvid några andra termer, än vi i allmänhet brukar använda i fråga om äganderätten. Han sade, att detta

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

icke var någon inskränkning i äganderätten, utan i rörelsefriheten. Nu anses emellertid äganderätten till en fastighet just innefatta fastighetsägarens rättighet att utan inblandning af andra fritt disponera öfver fastigheten. Däri ligger rätt att fritt bebygga densamma. Men byggnadsstadgan medgifver icke någon rätt att fritt bebygga en fastighet, utan härom gäller stadsmyndigheternas bestämmande. Efter vanligt språkbruk är detta en inskränkning i dispositions- och äganderätten, och i all diskussion, som föres i saken, kallas det också så.

Emellertid har jag ingenting emot att draga ut konsekvensen af herr Råfs uppfattning. Är det så, att herr Räf anser, att inskränkningar i rätten att bygga och hvarjehanda andra rättigheter, som anses ligga i äganderättens begrepp, endast äro inskränkningar i rörelsefriheten, vågar jag uttala den förhoppningen, att, när vi i nästa punkt komma till min motion, som endast afser inskränkning i vattenfallsägarens och kraftstationsägarens rättigheter att drifva upp kraftpriserna hur högt som helst, herr Räf skall betrakta detta som en sådan inskränkning i rörelsefriheten, hvilken är fullt tillåten.

Herr Räf: Jag vill endast nämna, att af hvad utskottet själfvt här yttrat framgår, att äfven vattenfall kunna enligt vattenfallsförordningen blifva föremål för expropriation, så snart ett allmänt behof föreligger. Det är alltså under vissa utomordentliga förhållanden något dylikt kan äga rum.

Vidare talas här om priserna. Ja, det kan vara på samma sätt med min egendom, som det var med Nabots vingård, nämligen så, att jag icke vill sälja för något pris alls. Det kan ju vara många omständigheter, som bidraga därtill. Om man nu skulle draga ut linjen, så att säga, och exproprieras, blott statsmakterna önska det, hvart komma vi då till sist, mina herrar?

Herr Pettersson i Södertälje: Det gläder mig att höra, det herr Räf läst det föreliggande utskottsbetänkandet. Jag vill dock påpeka, att detta häfte innehåller dessutom den i ämnet väckta motionen samt en reservation, undertecknad af sju reservanter, af hvilka två tillhöra kammarens högerparti.

Hvad motionen beträffar vill jag för att klargöra frågan erinra om, att den afser expropriation i två särskilda fall. Dels är det fråga om expropriation från statens eller kommunernas sida, då de behöfva vattenkraft för tillgodoseende af de anläggningar och andra anstalter, som af dem för samfärdsel, belysning, drifkraft eller andra anordningar för allmänt väl böra anordnas; dels är det här fråga om det fall, då det kan uppstå ett allmänt behof att afbryta eller förekomma ett utnyttjande af vattenkraft, som användes eller befaras kunna användas på ett för

befolkningen och produktionen oförmånligt sätt. Det är alltså här fråga om två olika saker.

När utskottet hade att behandla denna motion, hade det samtidigt att behandla herr Sandströms motion, som afser att tillgodose just det önskemål, som åsyftas i senare delen af herr Staafts m. fl. motion. När vi inom utskottet jämförde dessa båda förslag, funno vi reservanter, att herr Sandströms motion var bättre ägnad att realisera det syftemål, som i det afseendet gjorts gällande, och därför ha reservanterna endast tillstyrkt herr Staafts m. fl. motion, för så vidt den åsyftar en utredning i förstnämnda afseende. Jag vill emellertid tala om för herr Räf, att äfven herr Staafts motion hela vägen igenom afser att tillgodose ett endast redan förefintligt behof. I ett afseende måste jag dock obetingadt ge herr Räf rätt, nämligen därutinnan, att den nu föreliggande motionen kommer från vänsterhåll; det kan jag verkligen icke hjälpa; om denna omständighet är för herr Räf en tillräcklig anledning att afslå densamma, kan jag icke hjälpa det heller.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Jag behöfver väl knappast säga herrarne, att jag håller mycket strängt på äganderätten; jag för min del håller på densamma lika strängt, som herr Räf synes göra — jag tror icke, att någon skall kunna beskylla mig för någonting annat. Men jag håller icke på äganderätten på samma sätt som herr Räf, eller så, att äganderätten skall få lägga hinder i vägen för de utvecklingsmöjligheter, som ligga i våra vattenfall. Nu erkände ju herr Räf, att dessa vattenfall kunna blifva till stort gagn för industriens utveckling, och därutinnan ger jag honom rätt. Jag tror sålunda, att om herr Räf sett denna fråga från praktisk synpunkt i stället för från partipolitisk synpunkt, skulle han ha kommit till samma resultat som reservanterna. Jag har för min del erfarenhet om, att det finnes personer eller stora bolag, som inköpt vattenfall, icke för att utnyttja dem, utan för att förebygga konkurrens. Jag undrar verkligen, om man kan säga, att dessa vattenfall på det sättet bilda ett led i utvecklingen. Är det icke här tvärtom så, att utvecklingen förhindras på detta sätt? Det är icke här fråga om att inköpa och så att säga lägga vattenfallen på lager och icke utnyttja dem, såsom herr Räf tyckes tro, utan här är det fråga om att expropriera och utnyttja sådana vattenfall, som ligga obegagnade och som sålunda från nationalekonomisk synpunkt icke göra någon nytta. Det synes dock, som om herr Räf vore enig med mig i det afseendet, att det vore till nytta för det allmänna, om dylika vattenfall kunde blifva exproprierade af staten och utnyttjade. Men då herr Räf har en sådan uppfattning, bör han väl icke ha sådan fasa eller förskräckelse för motionen, därför att den kom-

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

*Ang. expropria-
tion af
vattenfall
m. m.
(Forts.)*

mer från det liberala partiet, att han emot sin öfvertygelse nödgas yrka afslag å motionen. Herr Räf har en omsorg för det liberala partiet, som är rent af rörande. Han uttalade nu här den farhågan, att ett bifall till motionen skulle kunna lända just det liberala partiet till största skada, om saken blir rätt utlagd ute i landet. Ja, med den saken är det nog icke så farligt. Herr Räf må göra hvilka utläggningar han vill om denna motion och om förevarande skrifvelseförslag, ty jag har verkligen litet större förtroende för regeringen än hvad herr Räf synes ha. Jag tror, att om regeringen skulle föranstalta en utredning af frågan, så skulle den gå i den riktningen, att man finge rätt att exproprierade dessa vattenfall, endast för den händelse man, såsom motionärerna här föreslagit, utnyttjade dem till gagn för staten, enskilda samhällen, kommuner eller dylika. Faran för vårt parti, hvarom herr Räf bekymrar sig, skulle väl snarare ligga däri, om herr Räf började tala väl om partiet ute i bygderna och göra sina utläggningar i den riktningen — då skulle partiet kunna blifva misstänkt. Jag får säga, att jag finner det misstänkt, att så snart som ett förslag kommer fram från vårt parti, så är herr Räf genast uppe och motsätter sig alla dessa förslag, utan att han, såvidt jag kan finna, ger några egentliga skäl, hvarför han yrkar afslag. Det synes vara den ofantliga rädsla, som herr Räf har för dessa förskräckliga liberaler, till hvilka jag också har nöjet att räkna mig, som motiverar hans handlingssätt. Och sin vana, för att icke säga sin natur, trogen, söker han vid hvartenda tillfälle, som yppar sig, att rivna och bita dessa, som han hatar och fruktar. Jag tycker verkligen, att vi här kunde debattera mera sakligt och icke fästa oss vid, från hvilket parti det ena eller andra förslaget kommer. Jag har förr gentemot herr Räf betonat, att jag vid ett förslags pröfvande icke ser på, från hvilket parti det kommer, utan om jag anser förslaget i och för sig vara godt och riktigt, röstar jag för detsamma, och jag har äfven en gång sagt, att jag skulle rösta för ett förslag, äfven om det kommer från herr Räf, om det vore ett förnuftigt förslag. Jag tycker, att vi böra se denna fråga från praktisk synpunkt, och om vi det göra, tror jag, att vi måste anse det vara nyttigt, om vi kunde få till stånd en utredning af denna fråga och ett därpå byggdt lagförslag, som ginge i den riktning, som vi motionärer påyrkat.

Jag anhåller sålunda, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den vid utlåttandet fogade reservationen.

Härmed var öfverläggningen slutad. I enlighet med de därunder förekomna yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på

afslag därå och bifall i stället till den af herr Widén m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talman den senare propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som votering emellertid begärdes af herr Räf med flere ledamöter, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Ang. expropriation af vattenfall
m. m.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren, med afslag å lagutskottets hemställan i punkten 1:o) af utskottets förevarande utlåtande n:o 47, bifaller den af herr Widén m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 106 ja mot 63 nej; och hade kammaren alltså, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den af herr Widén m. fl. vid punkten fogade reservationen.

Punkten 2 föredrogs härpå, och yttrade därvid:

Herr Sandström: Herr talman, mina herrar! De skäl, som utskottet anfört för sitt afslagsyrkande i denna punkt äro till hufvudsaklig del samma skäl, som anfördes vid förra årets riksdag, för att motivera afslag å de liknande framställningar, som då förelågo. Dessa skäl vägdes då i denna kammare på en väg och befunnos vara för lätta. Jag tror därför, att jag icke nu behöfver ingå på något närmare skärskådande af dessa skäl, utan skall endast fästa mig vid ett par af dem. Men hvad det ena af dessa skäl beträffar, tager jag här upp det egentligen icke därför, att jag anser det vara behöfligt att bemöta det samma, utan därför att det i viss mån förvånar mig, att det nu kunnat återkomma, i synnerhet sedan saken varit föremål för mera ingående behandling. Det är nämligen så, att utskottet i sin argumentering säger bland annat, att det anser, att de missförhållanden, som kunna uppstå därigenom, att en kraftleverantör skulle kunna genom oskäligt pris uppskörta fabriker eller annan kraftkonsument, när kontraktstiden gått ut, böra och kunna undanröjas genom »sund konkurrens». Jag trodde verkligen, att utskottsmajoriteten skulle ha tänkt sig så pass in i saken, att den förstod, att det här i de allra flesta fall är fråga om

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

monopolaffärer. När det gäller anläggning af en ny fabrik, finnes det ju alltid en viss frihet att lägga den på ett ställe, där ett förmånligt kontrakt erbjudes, så att där kan man i viss mån tala om konkurrens. Men ett alldeles motsatt förhållande inträder, när kontraktstiden gått till ända. Fabriken ligger, där den ligger, och kraftledningarna gå fram till densamma; ägaren till fabriken står då i valet mellan att förnya kontraktet på de villkor, som dikteras af kraftleverantören, eller ock att öfvergå till ångkraft eller annan kraft, ty det är ytterst sällan, som en annan kraftstation är så belägen och har sina kraftledningar så sträckta, att den kan uppträda konkurrerande. Utskottsmajoriteten synes för öfrigt vara alldeles blind för hvad som ändå ligger helt tydligt i vår tids utveckling, nämligen den tendens till sammanslutning industrierna emellan, som redan tagit sin början här i vårt land. Särskildt vattenkraftsindustrien är kanske mer än de allra flesta ägnad att inbjuda till en dylik sammanslutning i truster. Men då trustbildningen just afser att utsluta konkurrens, måste ovillkorligen på annan väg en prisreglering åvägbringas.

Det andra skälet, som jag här vill fästa mig vid, har ett mera faktiskt underlag och har skenbart mera berättigande. Utskottsmajoriteten säger här: Hvarför har icke den kraftkonsumerande industrien framställt sina kraf? Den har ju icke tagit några initiativ till en dylik lagstiftning, åtminstone icke mera allmänt. Ja, däri har utskottsmajoriteten ganska rätt: Någon allmän klagan har icke försports ifrån den kraftkonsumerande industrien. Men hvad kan detta bero på? Jo, det beror helt enkelt därpå, att vi ännu icke hunnit få någon kraftkonsumerande industri att tala om. Där det finnes abonnenter på elektrisk ström i och för kraftändamål i största antal och mest afsevärd utsträckning, nämligen i städerna, äro förhållandena sådana, att en viss trygghet gifves. Det förhåller sig nämligen så, att lagen om expropriation för framdragande af elektriska ledningar gäller icke inom städernas planlagda område. När därför en person önskar leverera kraft inom staden, måste han ha stadsmyndigheternas tillstånd, och stadsmyndigheterna kunna då också stipulera villkor och bestämma, att leverantören i fråga icke får skörta upp kraftkonsumenterna. Där äro således förhållandena tryggade äfven i andra fall än sådana, där — såsom mycket ofta är förhållandet — staden själf är leverantör af den elektriska kraften. På landsbygden äro ju förhållandena annorlunda. Men där är det så, att på grund af de osäkra förhållandena just i förevarande afseende draga sig i de allra flesta fall de större fabriksidkarne att basera sin industri på hyrd kraft, utan söka i stället att komma öfver hvar och en sitt eget vattenfall. Där man i alla fall på landsbygden abonnerar på kraft, ha kontrakten ännu på långt när icke hunnit utgå, och det är först mot kon-

traktstidens slut, som missförhållandena börja göra sig gällande. Väntar man till den tiden, kommer det icke att blifva någon brist på klagan från den kraftkonsumerande industrien. Men att vänta tills olyckan skett, är just hvad man här icke skall göra, utan man skall söka förebygga missförhållandena, innan de infinna sig. Det är således enligt mitt förmenande fullständigt oriktigt af utskottsmajoriteten att draga några slutsatser däraf, att något allmänt initiativ i denna fråga ännu icke väckts af den kraftkonsumerande industrien.

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Jag vill endast påpeka ytterligare en enda sak, och det är, att det förefaller mig, som om den kraftkonsumerande industrien och den kraftproducerande industrien här skulle kunna i en väsentlig punkt mötas. Det lider intet tvifvel, att de stora kraftstationer, som äro planerade, skola under åtskilliga år framåt ha vissa svårigheter att få hela sitt kraftbelopp abonneradt, och detta beror naturligtvis på flera orsaker. En af dessa — och den icke minst viktiga — är den osäkerhet för framtiden, som föreligger i fråga om kraftpriserna efter det att kontraktstiden gått ut. På grund af en riksdagsskrifvelse är det ju beroende på utredning hos regeringen huru man skall kunna under själfva kontraktstiden bereda trygghet härvidlag antingen genom koncession eller genom inteckning. Men detta är icke tillräckligt, särskildt hvad beträffar de större industriidkarne, utan de behöfva trygghet äfven efter kontraktstiden utgång, och förrän sådan gifvits, kunna icke kraftstationerna beräkna att få det tillopp af abonnenter, som de själfva behöfva. Jag tror således, att de industriella intressena å ena sidan och statsintresset å den andra sidan här ingalunda stå emot hvarandra, utan dessa intressen äro här till mycket väsentlig del sammanfallande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Friherre Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Såsom kammaren finner, ha reservanternas inom utskottet tillstyrkt herr Sandströms nu föreliggande motion. Denna motion upptager det väsentliga af hvad som innehölls i ett par vid förra årets riksdag afgifna motioner, af hvilka herr Sandström instämt i den ena. Då nu reservanternas hänvisa till motiveringen uti nu förevärande motion, anser jag mig, eftersom denna motion ingår i någon polemik mot den nyssnämnda motionen, böra bemöta den i just den punkten.

Det gäller här en synnerligen viktig punkt, nämligen frågan om *hemfallsrätten*. Denna kammare gick förra året med på koncessionsprincipen, men nu upptager herr Sandström en polemik emot en del af hvad som enligt mitt förmenande ingår i koncessionsförfarandet, nämligen hemfallsrätten. Jag vill något litet beröra just den saken.

Kammaren hörde nyss herr Sandström på ett enligt mitt för-

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

menande ganska lyckligt sätt skildra, hurusom den nuvarande formen af äganderätt, som är skapad af oss själfva, är liksom allt annat, som vi skapat, underkastad utvecklingens stora lag, hurusom den byter form från tid till annan, allt efter de kraf, som uppställas i samhället, så att lifvet kan röra sig i de former, som på grund af de olika omständigheter, utvecklingen framdrifvit, visa sig så bekväma och nyttiga som möjligt. När herr Sandström skildrade detta, tänkte jag mig, att det var många i denna kammare, som drog sig till minnes vissa beslut, som fattats här i denna sal, där vi skrifva historien, beslut, som år efter år visa, huru äganderätten i själfva verket byter karaktär, och huru som det är mycket, som är *relativt* på detta område.

Jag vill säga herr Sandström, att, när jag läser igenom motiveringen till hans motion, får jag för min del det intrycket — ja, det är ju mycket, som är *relativt* äfven i det afseendet, men jag kan icke neka till, att jag får den känslan — nämligen att herr Sandström själf i någon mån skattar åt detta tal om *kränkning af äganderätten*. Han gör detta i polemiken emot hvad jag kallar hemfallsrätten, då han på sid. 6 i sin motion säger: »Detta» — nämligen krafvet, att antingen en årlig koncessionsafgift skall utgå till staten eller hela kraftanläggningen vid koncessionstidens slut tillfalla staten utan lösen — »skulle onekligen icke blott innebära en kränkning af äganderätten, utan äfven från statsekonomisk synpunkt säkerligen medföra öfvervägande skadliga verkningar». Och motionären talar vidare om åtgärder, som tyda på öppen eller maskerad konfiskering utan ersättning.

Om jag läser vidare i herr Sandströms motion, finner jag på sid. 12, huru han där använder följande uttryck: »Men vill man därjämte bereda staten rätt till inlösen af anläggningen, så måste koncessionsvillkoren fästas jämväl vid vattenfallets utbyggande och kraftstationens uppförande». Således menar herr Sandström, att det är ett *allmänt behof* för staten att kunna vid koncessions-tidens slut inlösa anläggningen i fråga och att, *för att detta skall kunna ske*, koncessionen bör afse *själfva utbyggandet* af vattenfallet. Jag är fullt ense med herr Sandström på denna punkt, och vi äro således i princip fullständigt öfverens. Men då förstår jag icke, att herr Sandström vill taga ett så bestämdt afstånd härvidlag och tala om *kränkning* af äganderätten, när vi komma in på frågan om hemfallsrätt utan lösen till staten.

Huru förhåller det sig här? Jag har för min del förut framhållit, att jag är med om att gifva de stora kraftproducerande bolagen synnerligen vidtgående expropriationsrättigheter, så att ingenting får ställa sig i vägen för en nationalekonomiskt fullgod produktion. Jag tror nu, att herr Sandström erkänner riktigheten af att, då samhället medgifver så stora rättigheter, bör det äfven ha någon valuta därför på det ena eller andra sättet. Jag vill här särskildt erinra om, att reservanterna inom det sam-

mansatta utskott, som behandlade gruvlagstiftningsfrågan, ville lämna möjlighet öppen för upptagande af royalty, och samma tankegång är det, som här kommer till synes. Spörsmålet gäller då, mina herrar, egentligen icke frågan, om det föreligger en kränkning af äganderätten eller icke, utan det gäller: huru skall denna valuta, som man talar om, utgå, antingen såsom en årlig afgift eller ock på annat sätt, nämligen så, att de årliga afgifterna icke utgå, utan kapitaliseras under årens lopp, så att de, efter det en viss tid förflutit, motsvara hela det värde, som kraftanläggningen har.

Jag vill säga, att ur praktisk synpunkt blir detta senare fördelaktigt, därför att afgiften kommer att kumuleras mot slutet af tiden, då hela företaget är bärkraftigt, medan den däremot under det första året vore så godt som ingen. Detta ur synpunkter, som äro flera gånger framhållna och fullt belysta.

Ännu oriktigare är det af herr Sandström att tala om konfiskering, här gäller det fullt frivillig uppgörelse, och därför kan man ju icke tala om någon *tvångsvis* skeende uppgörelse. För att ytterligare belysa detta skall jag be att för kammaren få uppläsa följande bestämmelse ur den norska lagen af den 18 september 1909, där det heter: »Koncessionen gives for et bestemt tidsrum av mindst 60 aar og høist 80 aar. Tiden regnes fra koncessionens meddelelse. Ved koncessionstidens utløb tilfalder vandfaldet med alle de indretninger, hvorigjennem vandets løb og leie forandres, saasom damanlæg, kanaler, tunneler, bassænger, rørledninger m. m. samt de til udbygningen og kraftanlægget enhvervede grundstykker og rettigheder staten med fuld eiendomsret og uden vederlag. Likasaa kan det bestemmes, at kraftstationerne med tilhørende maskineri og andet tilbehør skal tilfalde staten med fuld eiendomsret uden vederlag. Det, som ikke tilfalder staten, kan den indløse for dets værdi efter skjøn etc.»

Nåväl detta är i själfva verket till formen något, som man kan säga staten icke ger något vederlag för, men staten har under årens lopp afstått från att uttaga någon valuta, och tar den i stället på detta sätt. Det är sålunda så långt ifrån att man här kan tala om konfiskering eller kränkning af äganderätten, att man rättare tvärtom kan anse det vara ett för industrien bekvämare förfaringssätt än årlig afgift.

Om jag emellertid bortser från den enligt min uppfattning alltför *formella* synpunkt på tingen, herr Sandström har, och eftersom han öfverskattar detta tal om kränkning af äganderätten, så vill jag öfvergå till något, som är mera *reellt*, nämligen spörsmålet huruvida detta skulle fördröja eller icke exploaterandet af vattenfallet.

Jag skulle då kunna anföra utländska exempel i detta afseende, men jag vill icke göra det utan skall inskränka mig till att säga, att det ligger i allas intresse äfven deras, som hålla på

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Ang. exprop-
riation af
vattenfall
m. m.
(Forts.)

hemfallsrätten, att exploateringen af vattenfall ej på något sätt hindras; och det behöfver icke heller ske, om det ordnas så, att full ersättning fås af anläggningen, ränta å det nedlagda kapitalet, företagarevinst och optionsrätt under vissa förhållanden, med andra ord vi kunna mycket väl finna lämpliga former; och den lösen af anläggningen, som herr Sandström talar om, kan mycket väl motsvara hvad jag nämnde.

Emellertid kan jag icke underlåta att påpeka, att då i Norge, där äganderätten formellt betraktadt fått en mycket mer individuell utformad prägel än i vårt land — jag påminner t. ex. om, att kungsådra icke finnes i Norge — gått på denna bog, så borde vi väl också kunna göra det, och, mina herrar, jag kan icke neka till, att det är med visst vemod, jag finner, att hela frågan om *kungsådra* dött bort såväl i denna motion som i reservationen. Det kan vara, att det är tröstlöst att kämpa mot en öfvermakt, men innan man släpper dessa värden, som dock på ett eller annat sätt ha legat under statens rådighet, bör man tillse, att vi få någon ekvivalens för desamma, utan att man lägger minsta juristeri eller formella band på den rörelsefrihet, som är nödvändig för industrien. Jag har velat säga detta, då jag icke kan underlåta påpeka, att herr Sandström möjligen gått något för långt i detta afseende, och då vägen äfven till införande af hemfallsrätt enligt mitt förmenande måste ligga klar, samt detta väl kan förenas såväl med industriens som äfven med det allmännas eget intresse.

För öfrigt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen; och jag tror, att liksom vi förra året fattat ett lyckligt beslut, det äfven skall visa sig, att om denna kammare häfdar sin ståndpunkt från förra året, detta skall i vår ekonomiska politik visa sig vara lyckobringande.

Herr Sandström: Herr talman, mina herrar! De anmärkingar, som friherre Palmstierna gjorde mot motiveringen af min motion, beröra i själfva verket rent reella meningsskiljaktigheter oss emellan. Friherre Palmstierna menar, att när staten ger en enskild vattenfallsägare koncession på att tillgodogöra sig sitt vattenfall, staten är berättigad att därvid taga ut en valuta, antingen i form af en årlig koncessionsafgift eller också på sådant sätt, att staten i stället för denna koncessionsafgift betingar sig, att sedan en viss tid förflutit, tillräcklig för vederbörande ägare att förränta och amortera det i anläggningen nedlagda kapitalet, det hela skall hemfalla till staten utan ersättning, det vill säga att staten då får så att säga en kapitaliserad koncessionsafgift.

Jag har mycket tänkt på denna sak, som också har förefallit mig ganska tilltalande; men ju mer jag tänkt på den, dess mer klart har det blifvit för mig, att det icke finnes någon

verklig rättsgrund för densamma. Hvad finnes det väl för reson i, att af två personer, hvilka äga hvar sitt vattenfall, den ene, som icke bryr sig om att tillgodogöra sig detta, slipper betala någon afgift till staten för sin egendom, men den andre, som utnyttjar sitt vattenfall och därmed gör industrien och samhället stor nytta, skall utom vanlig skatt, som han erlägger för sin rörelse, dessutom betala koncessionsafgift, det vill säga en särskild afgift därför, att han är industriellt nyttig med sitt verk. Hvad som emellertid gjort, att denna tanke först kommit fram, är, att den rätt allmänt tillämpas i utlandet. Men där finnes en verklig rättsgrund för krafvet på koncessionsafgift. Där anses vattenfallen vara publika och tillhöra staten, och det är då ytterst naturligt, att när staten upplåter sitt eget vattenfall, den icke gör detta utan att taga koncessionsafgift, som lika väl kan kallas arrendeafgift. Därför är staten också oförhindrad att kräva hemfallsrätt i stället för koncessionsafgift. Äfven hos oss finnes en motsvarighet till detta förhållande, nämligen i fråga om de fall, som tillhöra staten. Ingen människa begär, att staten skall upplåta t. ex. Trollhättefallen till enskildt begagnande utan att taga arrende- eller koncessionsafgift. Men icke är det väl någon, som tänker sig, att staten skall behandla de enskildas fall på samma sätt som sina egna. Någon grund för koncessionsafgiften förefinnes enligt min mening icke, ifall vattenfallen äro enskildas tillhörighet.

Nu nämnde friherre Palmstierna, att i själfva verket det ändå kan finnas en grund för fordrande af koncessionsafgift äfven i fråga om enskildas vattenfall. Den nuvarande vattenrättslagstiftningen är synnerligen opraktisk och betungande för den som vill utyttnja ett vattenfall, men meningen är att genom en reform af hela vår vattenrättslagstiftning underlätta vattenfallens tillgodogörande och ge vattenfallsägarne stora förmåner. De skola bland annat få en expropriationsrätt af den art, att herr Räf skulle häpna, om han hade en aning därom. Det blir strängt taget icke fråga om expropriationsrätt för allmänt ändamål, utan närmast till enskildas favör. Meningen är, att ett större vattenfall skall ha rätt att uppsluka ett mindre, som därmed lämpligen kan sammanslås. Den som äger vattenfallet men icke stranden skall få exproprieras jord till kraftkanal, dammfästen, fabriksanläggning o. s. v., och expropriationsrätten afser att möjliggöra reglering af vattendragen till mycket stor nytta för vederbörande vattenrättsägare. Då menar friherre Palmstierna, att när vattenfallsägarne få dessa stora förmåner af staten, är det icke mer än billigt, att de också skola som valuta för detta betala en koncessionsafgift eller eventuellt finna sig i, att vattenfallen vid koncessionstidens slut hemfalla till staten. Jag kan icke följa friherre Palmstierna i det resonemanget. Jag kan icke förstå annat än, att om staten genomför en ändrad

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Ang. expro-
priation af
vattenfall
m. m.
(Forts.)

vattenrättslagstiftning, så gör den detta, liksom på näringslivets andra områden, därför att den finner åtgärden vara för det allmänna, för samhället nyttigt och praktiskt; men icke skall väl staten taga betalt för att den genomför en förständig lagändring, icke skall väl staten schackra med sin lagstiftning. Det gäller ju vid nästan all lagstiftning på näringslivets område, att det är en eller annan kategori af medborgare, som i främsta rummet får nytta däraf, men förslaget har sitt berättigade däri, att det är nyttigt för näringslivet och det allmänna; och icke förutsätter man, att den enskilde skall betala ersättning för en förnuftig och bra lag. Alltså finnes häruti ingen grund att fordra koncessionsafgift af vattenfallsägare.

Vidare berörde friherre Palmstierna det mycket intressanta institut, som vi ha på vattenrättens område, nämligen frågan om kungsådra, och antydde, att eftersom i motionen den frågan icke är berörd, huruvida staten borde ha vidsträcktare rätt att fordra koncessionsafgift för kungsådran än för vattenfallet i öfrigt, eller stadga strängare villkor för koncessionen eller viss tidsbegränsning i fråga om kungsådran, såsom förra året ifrågasattes, vore detta en betänklig återgång från de kraf, som förut framstälts. Jag vill säga, att ifråga om kungsådra står och faller statens rätt att taga koncessionsafgift med frågan: Tillhör kungsådran staten, eller tillhör den icke staten? Är det så, att kungsådran tillhör staten, så att staten är dess ägare i egentlig mening, är det alldeles naturligt, att om staten upplåter den till enskildt bruk, staten skall ha betalt därför, vare sig man vill kalla detta koncessionsafgift eller arrende. Men är det så, att staten icke rör om den, finnes ingen anledning att belägga kungsådran med koncessionsafgift eller att vid koncessionen behandla denna del af vattenfallet på annat sätt än den öfriga.

Nu är det så, att jag tror, att man kan säga, att våra fleste och främste jurister äro af den uppfattningen, att staten *icke* är ägare till kungsådran. Kungsådrans begrepp synes hafva uppkommit därigenom, att när en enskild tillgodogjort sig sin vattenrätt, det ålegat honom att se till, att vissa allmänna ändamål också blifva tillgodosedda, såsom fiskens gång, flottled, allmän farled o. s. v. och på teknikens förutvarande primitiva stadium kunde icke dessa ändamål tillgodoses på annat sätt, än att ägaren lämnade $\frac{1}{3}$ af vattendraget obebyggd. Så uppkom den meningen, att denna del ej var hans utan kronans. När så tekniken nu mera kommit därhän, att man kan leda allmänna farleden förbi, att timret går bäst i flotträna och fisken går bättre — hvilket jag dock för min del tviflar på — i laxtrappa än i öppningen för kungsådra, så kan vattenrättsägaren tillgodogöra sig hela vattenkraften, däri inbegripet det vatten, som framgått i kungsådran, utan att kränka några allmänna intressen.

Men icke ligger däri någon anledning för staten att taga betaldt för kungsådrans begagnande, om den icke rör om densamma.

Jag medger, att frågan om statens äganderätt till kungsådran är omtvistad, men jag lutar för min del åt den uppfattningen, att staten icke har någon dylik äganderätt. Det är en genomgående grundsats i vår vattenrätt, att rätten till vattnet följer rätten till grunden. Och det veta de flesta i denna kammare, att om två hemman ligga på hvar sin sida om ett vattendrag, så går rågången midt i vattendraget, och man hör icke två rågångar, en på hvardera sidan om kungsådran. Då grunden således med all säkerhet tillhör den enskilde ägaren å ömse sidor, så lärer väl vattnet, kungsådran inbegripen, göra det också. Jag tror sålunda, att någon verklig rättsgrund för att taga betaldt för kungsådra icke finnes.

Till sist vill jag fästa mig något litet vid friherre Palmstiernas yttrande, att han menade, att detta, att fordra koncessionsafgift eller att fordra hemfallsrätt icke skulle komma att fördröja eller försvåra bebyggandet af vattenfall. Jag undrar om icke detta är bra sangviniskt. Visst fördyrar det fallets tillgodogörande, om man skall nödgas betala arrende eller koncessionsafgift för eget vattenfall, eller om man måste underkasta sig fallets och byggnadernas hemfallande till staten efter viss tid. Visst drar man sig mera för fallets bebyggande under sådana förhållanden, och visst är det långt svårare att bringa en kraftstationsanläggning till stånd då, än om koncessionsafgift icke behöfver ifrågakomma. Det må visserligen vara, att man säger sig vilja taga till tiden så rundligt, att anläggningskapitalet skall hinna förräntas och amorteras, men i de flesta fall undandraget sig vid en ny anläggning alla säkra kalkyler att räkna ut, när detta skall kunna ske. Det är ju i regel så, att ägaren till en kraftstation under det första årtiondet eller kanske längre tid icke kan räkna på att få abonnentantalat fullt besatt — i hvad mån detta sker, är vanligen omöjligt att på förhand beräkna — och det saknas därför säkra faktorer för beräkning af amorteringstiden.

Med herr Sandström förenade sig herr *Persson* i Tällberg.

Friherre Palmstierna: Blott en kort replik till herr Sandström!

I den sista fråga han berörde, nämligen huruvida systemet med koncessionsafgifter och hemfallsrätt, nationalekonomiskt sedt, verkade förlamande på kraftindustriens utveckling, vill jag blott påpeka, att Kungl. Maj:t i en proposition vid årets Riksdag föreslagit, att staten för sina *egna* vattenfalls upplåtande skulle använda hemfallsrätt. Det är väl tydligt, att Kungl. Maj:t där-

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

med icke haft någon tanke på att försvåra exploateringen af statens vattenfall.

Hvad kungsådran beträffar, så har ju denna åtminstone en viss grad af publicitet, och under sådana förhållanden medgaf ju herr Sandström själf, att det kunde vara till en viss grad befogadt att i fråga om dess utnyttjande införa institutet hemfallsrätt. Jag vi då säga, att, medger man detta, så kan jag i dessa fall finna understöd hos herr Sandström, åtminstone när det gäller kungsådra; och jag ber att få påpeka, att äfven med den nuvarande lagstiftningen framställer staten ständigt rättsanspråk, så fort det gäller byggande i kungsådra. Men tyvärr har äfven denna fråga råkat ut för juristeri och formalism, som i och för sig äro alldeles onödiga.

Slutligen vill jag också säga, att hvad beträffar den förnuftsgrund, hvilken herr Sandström ansåg, att jag icke hade, när jag framställde krafvet på koncessionsafgifter och hemfallsrätt, så kan jag icke förstå, att han vill fränkänna *mig* denna samtidigt med att han själf vill införa koncessionering för *utbyggande* af vattenfall och *rätt till inlösen*; och jag vill betona, att, liksom på gruflagstiftningens område ett synnerligen starkt fog finnes för att det allmänna får en viss valuta för de utomordentliga rättigheter, som man lämnar vissa näringsidkare gent emot alla andra, och, framför allt, fog för att staten skaffar sig rättsligt betryggade förhållanden, så att man kan tillgodose krafvet på att icke det enskilda affärsintresset växer samhällsintresset öfver hufvudet, på samma sätt synes mig att motsvarande fordringar kunna uppställas äfven på vattenlagstiftningens område.

Men herr Sandström och jag hafva i denna speciella fråga så olika meningar, att det icke är skäl, att jag förlänger diskussionen om densamma. Hvad själfva *koncessionsprincipen* beträffar, så stå vi fullt ense; och den principen har denna kammare förut uttalat sig för.

Herr Lindhagen: Jag har närmast begärt ordet bara för att anmärka, att framför reservanternas hemställan i förevarande punkt har af utskottets kansli, eller hvarifrån det nu kan hafva kommit, här i betänkandet skrifvits, att reservanterna gjort sin hemställan »under hänvisning till den af herr Sandström i hans motion anförda motiveringen». Dessa ord hafva influtit, mig alldeles ovetande. Jag vill därför bara säga det, att jag anser, att herr Sandströms motion är alldeles ovanligt väl utarbetad, och att jag i allt väsentligt kan instämma i densamma; men det finnes dock poänger däri, som jag för min personliga del icke är med om, och därför har jag velat med detta förklarande undanröja en misstolkning af innebörden af mitt deltagande i reservationen.

Nu har ju herr Sandström endast ifrågasatt, att i koncessionerna eventuellt skulle kunna inryckas bestämmelse om rätt för staten att reglera kraftprisen, äfvensom ifrågasatt, att kraftanläggningarna möjligen också skulle under tidernas lopp kunna på vissa villkor hemfalla åt staten. Sålunda, den omtvistade frågan om koncessionsafgifter föreligger icke nu; och därför vill jag för min del icke inlåta mig på densamma, ehuru jag tidigare motionerat äfven därom och vidhåller min uttalade uppfattning.

Visserligen föreligger ej heller frågan om kungsådra; men i den punkten kan jag, med åberopande af mina motioner i ämnet icke underlåta att angifva, att min uppfattning af den saken är oerhördt motsatt herr Sandströms. Jag röner därvid visserligen det ödet — naturligtvis med all rätt — att icke räknas till »de flesta och främsta juristerna» i landet, hvilka ju skulle ha herr Sandströms uppfattning; men jag tror, att antydda jurister icke hafva undersökt detta med vederhäftighet, och därför har denna undersökning blifvit ingenting annat än ett juristeri.

Faktiskt är, att kungsådran hafva strandägarna på långliga tider icke haft någon som helst förfoganderätt öfver; och när stränderna gått till försäljning, hafva strandägarna aldrig tänkt på att kungsådran skulle ingå i köpet, och sålunda icke gifvit någon valuta för den. — Men sedan har man kommit underfund med att det var alldeles galet, att kungsådrans vatten rann bort till ingen nytta. Då begärdes i en kungl. proposition, föranledd af åtskilliga inom Riksdagen väckta motioner, att strandägarna skulle få rättighet att öfverbygga kungsådran och begagna vattnet. Men då var det ingen i Riksdagen, som såg upp och tänkte sig in i saken; och jag för min del var alldeles nykommen då och tänkte icke heller på det. Men sedan vi vaknat upp och börjat reflektera på dessa saker, då gjordes anmärkning emot att Riksdagen slumpvis antagit en koncessionslag, som gaf strandägarna rättighet för evärdelig tid att öfverbygga kungsådran utan minsta vederlag till kronan för den stora present af hela denna vattenkrafts värde, som strandägarna sålunda erhöle.

Man ville förfara på samma sätt, då det gällde koncessioner för kraftledning. Men då var uppmärksamheten fäst på ämnets vikt; och därför blef genom Andra kammarens ingripande koncessionen medgifven icke för evärdelig tid, utan på högst 40 år. I fråga om kraftledning har alltså staten nu i sin hand, att när de bestämda åren äro tilländagångna, tänka öfver huruvida några nya koncessionsvillkor böra stadgas.

I en tid, då staten med ljus och lykta söker efter inkomster och lägger nya skatter på landets invånare, äfven de, som hafva mycket litet bärkraftiga skuldror, är det väl alldeles på tok att utan vidare, af rent juristeri, vilja göra gällande den satsen, att staten skall åt enskilda personer till höger och vänster bort-

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

Ang. expropriation af vattenfall m. m.
(Forts.)

skänka vattenkraften i kungsådran i landets förnämligaste vattendrag, denna betydande vattenkraft, öfver hvilken endast det allmänna haft fri förfoganderätt, och att staten icke skall begagna denna gamla besittningsrätt, som kan lämna densamma högst afsevärda inkomster. Nu har detta stora misstag blifvit begånget, statsmakterna ha allt hitintills vägrat rätta det, och vattenrättskommittén har gjort allt hvad på den ankommer för att hindra, att detta missförhållande ändras, och att staten återfår sin gamla rätt, hvilket jag i hög grad beklagar.

Herr Sandström: Jag skall bara be att få säga några få ord i anledning af herr Lindhagens anförande.

Herr Lindhagen talade ett par gånger om att Riksdagen skulle hafva skänkt bort kungsådran, allt under det att herr Lindhagen å andra sidan tycktes själf vara rätt oviss om, hvem som rår om kungsådran. Är det så, att kungsådran tillhör staten, ja då har staten rätt att taga betaldt för kungsådrans begagnande af enskilda, och då har en verklig present ägt rum, och en obefogad sådan; men är det så, som jag tror, att mest utbredda meningen bland jurister är, nämligen att kungsådran redan förut har tillhört enskilda, fastän den representerat en inskränkning i deras dispositionsrätt öfver vattendraget, så kan man icke tala om någon present.

Nu är det alldeles riktigt, som herr Lindhagen säger, att frågan huruvida det förhåller sig på det ena eller andra sättet egentligen är en fråga om »juristeri». Uttrycket är ju icke vidare vackert; men huru skall det kunna vara något annat än en juridisk fråga att klargöra ett eganderättsförhållande? Annat än på juridiska grunder kan väl ändå denna fråga i alla händelser icke afgöras; och jag menar, att den omständigheten, att det är mycket stora värden det gäller, icke alls inverkar på själfva rättsfrågan. Vare sig dessa värden äro större eller mindre, så beror allt på den frågan: tillhör kungsådran staten, eller är den enskild egendom? Därpå står och faller hela frågan.

Herr Lindhagen: Jag vill säga det, att om man verkligen har äganderätt till en sak, så kan man äfven sedan göra sin talan gällande vid domstol och få sig tilldömdt det, som man har äganderätt till; men det har ingen strandägare någonsin kunnat få i fråga om kungsådra. De ha aldrig kunnat instämma till domstol och tilldömts rätt att få göra med kungsådra hvad de velat; utan det har behöfts en särskild lagstiftning, som tillät dem med statens begifvande att öfverbygga kungsådran, och utstakade villkoren därför. Därvid kunde Konung och Riksdag bestämma, hvilka villkor de helst ville; och de kunde äfven hafva sagt absolut stopp till hela konsessionssaken. Men ett så beskaffadt rättsanspråk, ett rättsanspråk, som man icke kan göra

gällande vid domstol, det är enligt min uppfattning ett mycket klenk rättsanspråk.

Ang. expropriation af vattenfall
m. m.
(Forts.)

Friherre Palmstierna: Herr talman. Lika litet som jag kunnat godtaga herr Sandströms underkännande af den rättsgrund, som står bakom de af mig häfdade önskemålen, lika litet förstår jag, att herr Sandström vill göra detta, när han själf gör följande uttalande i sin motion: »vill man därjämte bereda staten rätt till inlösen af anläggningen, så måste koncessionsvillkoren fästas jämväl vid vattenfallets utbyggande och kraftstationens uppförande.» Hvilken rättsgrund har herr Sandström för detta? Icke har han bättre rättsgrund för att bereda staten denna rätt, än hvad jag har för mitt yrkande att ålägga kraftproduktionen koncessionsavgifter. Jag tror, att vi befinna oss på samma linje, herr Sandström och jag; och det är nog från samma utgångspunkt, som vi båda få bygga upp hela frågan. Men jag har i detta fall gått något längre än herr Sandström. Jag tror därför, att *grundvalen* är densamma för oss båda; men då skall herr Sandström icke fränkänna mig förnuftsgrund, när han själf vill bygga på samma grund.

Herr Sandström: Den siste ärade talaren frågar mig, hvilken rättsgrund jag har för mitt resonemang, när jag säger, att, vill man bereda staten rätt att vid koncessionstidens slut lösa in vattenfallet, måste koncessionen fästas icke blott vid kraftledningarna, utan vid själfva fallet. — Därpå svarar jag: icke behöfver man någon rättsgrund för koncessionens fästande vid det ena eller andra af dessa objekt. Detta är ju en rent formell och praktisk sak; och vare sig man fäster koncessionsvillkoren vid kraftledningarna eller vid vattenfallet, så är det ju gifvet, att man menar, att koncessionsvillkoren skola lända till efter rättelse. Men är det så, att man i koncessionsvillkoren blott fordrar, att staten skall bestämma kraftpriset vid leverans af kraft från anläggningen, då är det tillräckligt att fästa koncessionsvillkoren vid kraftledningarna; slopar koncessionären ledningarna och begagnar han sig icke längre af koncessionen, så finnes ju ingen anledning att fastställa priserna för levererad kraft. Vill man däremot gå till väga liksom i fråga om de enskilda järnvägarna och betinga sig inlösningsrätt, då är det gifvet, att man icke är hjälpt med att haka koncessionen fast vid kraftledningarna; ty då kan koncessionären säga: dem bryr jag mig inte om att begagna mig af. Och då riskerar man att inlösningsrätten sväfvar i luften.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen gifvit propositioner i ämnet, afslög kammaren utskottets hemställan och biföll i stället det förslag, som fram-

ställets uti den af herr Widén m. fl. vid punkten afgifna reservationen.

§ 2.

Vidare föredrogos hvart för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om styrkande af hinderlöshet till äktenskap; och

nr 49, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphäfvande af lagen den 1 juli 1898 om aneckning i kyrkobok af utrikes slutna äktenskap.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

*Ang.
ändringar i
aflönings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.*

Å föredragningslistan var härpå uppfördt Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 49, med anledning af herr Kronlunds motion, nr 180, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändringar i aflöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.

Uti en inom Andra kammaren af herr Kronlund väckt och till utskottet för behandling hänvisad motion, nr 180, hade föreslagits, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t ej mindre låta i angifna afseenden omredigera aflöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar än äfven föranstalta om utredning, huruvida och i hvad mån öfriga, i motionen antydda reformer beträffande nämnda tjänstemäns användning, befordran, aflönings- och andra förmåner äfvensom angående förenkling af arbetssättet inom järnvägsförvaltningen skulle kunna förverkligas, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill en sådan utredning till äfventyrs föranledde.

Utskottet föreslog, att Andra kammaren ville för sin del besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder dels för upphäfvande af den nuvarande indelningen af personalen vid statens järnvägar i tjänstemän af högre och lägre grad liksom de grunder, hvarpå denna indelning nu hvilade, så att, i bredd med viss teoretisk examen, jämväl synnerlig personlig duglighet jämte genomgången utbildningskurs måtte blifva de för befordran normerande samt dels att öfverkvalificerad arbetskraft i möjligaste mån inskränktes.

Uti afgifven reservation hade herr *Camitz* yrkat, att ifrågasvarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning af utskottets hemställan gaf herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Camitz*, som anförde: Herr talman! Såsom reservant skall jag be att få säga några ord i detta ärende. Utskottet föreslår i sitt utlåtande

1:o) borttagandet af indelningen i högre och lägre tjänstemän vid statens järnvägar;

2:o) borttagandet af eller åtminstone inskränkning i viss teoretisk examen såsom villkor för befordran; och

3:o) inskränkning i användningen af öfverkvalificerad arbetskraft.

Hvad den första frågan beträffar, vill jag icke på densamma, såsom saknande all reell betydelse, öda ord.

Hvad den andra frågan åter beträffar, anser jag denna vara af största betydelse. Först och främst vill jag påminna därom, att det icke är järnvägsstyrelsen, utan Kungl. Maj:t, som förordnat att den, som vill vinna befordran till tjänsteman af högre grad vid statens järnvägar, skall hafva aflagt minst realskolexamen, och då denna bestämmelse gäller icke allenast för statens järnvägar, utan äfven för alla de andra förvaltande verken, så följer gifvetvis däraf att, om villkoret borttages vid järnvägen, detsamma äfven måste borttagas vid de öfriga verken. Att en sådan åtgärd skulle vara ägnad att i väsentlig grad sänka bildningsnivån hos hela vår tjänstemannakår är ju gifvet, hvadan jag anser den förkastlig. Jag inser emellertid till fullo det berättigade i den uppfattningen, att en ung man, som vill framåt och har nödiga förutsättningar därför, äfven bör hafva möjlighet att kunna arbeta sig fram, men detta får icke ske på bekostnad af föreskrifvet kunskapsmått, i synnerhet som detta numera är satt så lågt, att hvarje ung man med god vilja och någorlunda begåfning kan förvärfva sig detta, äfven sedan han vunnit anställning. Jag förutsätter dock att vederbörande härvidlag visa tillmötesgående och lämna härtill behöflig ledighet samt på annat sätt understödja sådana bemödanden. Att detta icke är någon omöjlighet visas bäst af förhållandena vid statens järnvägar. Af utskottsutlåtandet framgår det nämligen, att icke mindre än 105 stycken tjänstemän af lägre grad under de senaste 10 åren genom att förvärfva sig nödigt kunskapsmått vunnit befordran till tjänstemän af högre grad. Att antalet sålunda befordrade tjänstemän af lägre grad icke är så relativt obetydligt, som utskottet vill göra troligt, framgår alldeles tydligt, om man anlägger rätt beräkningsgrund härför. Den grupp af tjänste-

*Ang.
ändringar i
aflönings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.*

(Forts.)

*Ang.
ändringar i
aflönings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.*

(Forts.)

män af lägre grad, hvarur befordringen faktiskt kan ske, är nämligen kontorsbiträdesgruppen och antalet medlemmar i denna grupp är cirka 700. De grupper af tjänstemän af högre grad, hvartill befordringen kan tänkas ske, äro stationsskrifvare- och kontorskrifvaregrupperna, hvilka innehålla cirka 600. Om man nu sätter dessa tal emot hvarandra, finner man lätt, att det icke är så relativt få kontorsbiträden, som kunnat skaffa sig nödig kompetens, och detta oaktadt att kompetensvillkoren förut varit studentexamen. Jag har sålunda den bestämda uppfattningen, att man ingalunda skall släppa efter på det nuvarande ringa kompetensvillkoret, men att största möjliga tillmötesgående och hjälp bör komma sådana unga män till del, som vilja och hafva nödiga förutsättningar att kunna förvärfva sig sådant kunskapsmått och för öfrigt äro lämpliga till befordran.

Hvad till sist den tredje frågan beträffar, så har jag svårt att förstå, hvarför herr Kronlund med sitt reformförslag vändt sig mot statens järnvägar, ty faktiskt är detta verk det enda, som i någon afsevärdare utsträckning sökt genomföra principen, att icke använda öfverqualificerad arbetskraft. Såsom bevis härför behöfver jag endast peka på kontorsbiträdesgruppen vid statens järnvägar. Mig veterligen har intet annat verk något motsvarande härtill. Jag tror, att det varit bättre, om herr Kronlund vändt sig med sitt reformförslag mot något annat verk, där han kunde haft mera skäl för detsamma.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Härpå yttrade

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Jag skall endast be att med några få ord få motivera utskottets förevarande hemställan. Vid flera tillfällen har ju uppmärksamheten kommit att synnerligen starkt riktas på vissa förhållanden vid statens järnvägar. Dels har det gällt den administrativa organisationen och dels arbets sättet och förhållandena i öfrigt inom så väl järnvägsstyrelsen, som förvaltningen i sin helhet. Ett af de icke minst beaktansvärda förhållandena är ju det, som motionären här framfört. Den uppfattning, som motionären hyst, har ju äfven utskottet delat, såsom framgår af den hemställan, som föreligger här.

Bland de skäl, som den ärade reservanten anförde, för att kammaren icke skulle gå med på utskottets hemställan, var det förnämsta det, att när vid andra statens verk fortfarande förefinnes ett sådant kompetensvillkor, så skulle det vara orätt att börja just med statens järnvägar, när det gälde att taga bort det. Jag är af motsatt uppfattning. Ty det är väl på detta område, som den största praktiska verksamheten äger rum; de

flesta andra ämbetsverk äro ju mera administrativt lagda och ha mera ämbetsverks karaktär. Men där det är fråga om öfvervägande praktisk verksamhet, måste man ju fästa hufvudsakligaste vikten vid de praktiska krafvens tillgodoseende. Då står det klart för mig, att hvad man mest måste taga hänsyn till är arten af det arbete, som skall utföras. Om då detta arbete öfvervägande icke är af den beskaffenhet, att man måste förutsätta något visst skolbetyg, någon viss examen, för rätten att utöfva denna verksamhet och vinna befordran och komma framåt på den banan, så bör ett dylikt betyg icke fordras. Och detta är enligt min mening fallet vid statens järnvägar. För att komma upp i den så kallade högre tjänstemannaklassen finnes det emellertid ett sådant streck, ett sådant examensstreck, och den, som icke uppfyllt de föreskrifna villkoren beträffande examen, han har — om han också under arbetets fortsatta gång visar sig aldrig så praktiskt duglig — framför sig ett öfverstigligt hinder och kan icke komma vidare. Han står, där han står.

Det är ju, som man finner här af de uppgifter, som utskottet skaffat sig, en klen tröst, att under 1909 på 11,000 tjänstemän af lägre grad endast 5 blifvit befordrade till tjänstemän af högre grad. Det ger inte alls stöd för reservantens uppfattning, att om det är en duglig karl, som vill komma framåt, så kan han göra det. Det skulle sålunda endast funnits realiter 5 dugliga karlar på de 11,000. Det är sålunda i första hand den rent praktiska synpunkten, som talar så starkt för att Andra kammaren skall för sin del vara med om att detta examensstreck icke får fordras som ett oeftergiftigt villkor för befordran vid statens järnvägar. Jag kan icke heller inse, att det är af något behof påkalladt, att detta streck finnes kvar, ty om det någonstans skall kunna visa sig, om en person är duglig för den praktiska verksamheten, så är det väl vid statens järnvägar. Finnes blott denna praktiska begåfning, så kunna ju kunskaperna sedan ökas genom de särskilda specialkurser, som äro inrättade vid statens järnvägar, och hvilka utskottet ansett böra ytterligare utsträckas. Hvad de elementära förutsättningarna för att kunna genomgå sådana kurser beträffar, så äro de väl icke större, än att de redan äro gifna i det vanliga folkskolebetyget. Detta är den allmänt praktiska sidan af saken. Men saken har äfven en social sida och jag skall be att blott ett ögonblick få fästa uppmärksamheten vid denna.

Det torde lätteligen inses, att det inom en så stor organisation som statens järnvägar icke kan vara lyckligt, att det finnes ett sådant på förhand gifvet skiljestreck mellan högre och lägre tjänstemän. — Förut hette det tjänstemän och betjänte, men dessa benämningar borttogos af Riksdagen 1907, då det blef tjänstemän af högre och lägre grad. Saken ställer sig dock ungefär på samma sätt. — Det är icke förmånligt, jag uppre-

*Ang.
ändringar i
aflönings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
aflömnings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.

(Forts.)

par det, att det för avancemang till rent praktiska poster skall fordras ett dylikt betyg, hvars förvärfvande för den, som redan kommit ut i lifvet, icke torde vara så enkelt, som den ärade reservanten tycks vilja göra troligt och som naturligtvis därjämte endast med största svårighet kan förvärfvas af dem, hvilkas föräldrar på grund af mindre lyckliga ekonomiska förhållanden icke haft tillfälle att hålla dem så länge i skolan. Verkingarna häraf sträcka sig vida ut i det allmänna lifvet, och det är detta, som, såvidt jag kunnat finna, ligger så ofantligt tyngande öfver hart när ööfverskådliga områden af hela vårt offentliga lif, och det är detta, som är grunden till att det växer upp folk, som äro predestinerade till att blifva öfver- och underklass. Kunde vi nu, genom ett beslut här i kammaren, bidraga till att detta förhållande gjordes mindre kännbart, till en början vid ett af statens verk, så skulle vi förvisso ha tagit ett steg till de sociala olikheternas utjämning, och kunde vi genom detta beslut bidraga att underlätta sträfvangena hos dugligt folk vid järnvägarna att komma framåt, så att de icke behöfde se sig förbigångna af yngre tjänstemän, hvilka visserligen hafva detta betyg på fickan, men som dock icke alltid kunna utveckla en praktisk duglighet jämförlig med deras, som sakna detta betyg, kunde vi, säger jag, medverka härtill, så tror jag, att vi äfven kraftigt bidragit icke blott till åstadkommande af billigare arbetskraft inom järnvägen, utan äfven till klasskillnadens utjämning, såsom motionären äfven anfört i sin motivering.

Jag vill nu endast till slut säga, att det är ett litet uttryck här i betänkanDET, där jag icke varit fullt öfverens med utskottet. Saken är dock icke så betydelsefull, att jag velat reservera mig, men jag vill dock nu i största korthet antyda saken. Utskottet säger här, att det skall fordras *synnerlig* personlig duglighet jämte genomgången utbildningskurs för att en tjänsteman skall kunna ställas i jämbredd med en annan examenskvalificerad tjänsteman. Detta uttryck anser jag skulle kunna komma att tolkas så, att man skulle fordra af den oexaminerade, att han icke blott skulle vara duglig på sitt område, utan t. o. m. *synnerligt* duglig för att kunna upplyftas i jämbredd med pappersmeriterna. Detta kan jag dock icke vara med om. Ehuru jag sålunda icke varit fullt ense med utskottet i dess motivering, har jag icke velat reservera mig, utan blott velat på detta sätt antyda min afvikande mening.

På de motiv, som äro framförda i betänkanDET tillika med dem, som jag muntligen framburit, ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Camitz: Herr talman! Den siste ärade talaren sade, att det var en klen tröst, att 5 tjänstemän af lägre grad under år 1909 blifvit befordrade till tjänstemän af högre grad. Jag

trodde mig dock ha bemött utskottet tillräckligt tydligt i mitt föregående anförande. Utskottet säger: »Vid statens järnvägar voro vid 1907 års slut anställda i ordinarie tjänst 1,361 tjänstemän af högre och 10,343 tjänstemän af lägre grad». Men jag kan väl icke tro, att den siste ärade talaren menade, att alla tjänstemän af lägre grad skulle vara skickade att bli befördrade till högre grader, alla banvakter, stationskarlar, portvakter o. s. v. Jag nämnde i mitt föregående anförande, att den enda grupp, hvarur man kunde tänka sig att befördran skulle kunna ske, vore kontorsbiträdesgruppen, och att de grupper, till hvilka befördran kunde tänkas äga rum, vore stations- och kontorskrivaregrupperna. Den förstnämnda gruppen utgör cirka 600 personer, och om man således säger, att det på 10 år skulle afgå ungefär hälften — det är kanske bra högt räknadt, men jag har inga statistiska siffror, i alla händelser torde det icke vara för lågt taget — så se vi, att under 10 år hafva 105 tjänstemän af lägre grad befodrads till tjänstemän af högre grad, det vill säga på 300 hafva under 10 år ungefär 30 stycken om året befodrads till tjänstemän af högre grad, således en tredjedel af hela antalet af till tjänstemän af högre grad befodrade tjänstemän af lägre grad. Jag tycker inte detta är så tröstlöst.

*Ang.
ändringar i
afslötnings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.
(Forts.)*

Herr Wavrinsky: Såsom reservanten påvisade, framställas tre olika yrkanden i utskottets hemställan.

Det första är det, som han betecknade såsom ägande endast ringa reell innebörd, nämligen att statens järnvägars tjänstemän icke längre skulle skiljas i högre och lägre grad. Jag medger, att detta är en fråga af mera formell art, men jag tror icke, att det därför vore betydelselöst, om detta streck toges bort och man upphörde med att på detta sätt uppdelat tjänstemännen. Man kan mycket väl föreskrifva, att befördran icke utan vissa examensprestationer får sträcka sig utöfver en viss tjänstegrad utan att därför draga upp en sådan gräns mellan *högre* och *lägre* tjänstemän, hvilken synes mig otidsenlig och af den art, att den mycket väl kunde falla bort. Har denna skillnad endast formell betydelse, är det så mycket mindre något hinder, synes mig, att taga bort densamma, och jag hoppas, att kammaren skall vara enig med utskottet om en sådan åtgärd.

I den andra punkten om examina hade jag tänkt något yttra mig, men då så mycket därom sagts af en föregående talare från utskottets sida, skall jag, för att spara tid, förbigå denna punkt för att säga några ord om den tredje, som rör användningen af öfverqualificerad arbetskraft. Reservanten har förvånat mig med sin förklaring, att principen att icke använda öfverqualificerad arbetskraft redan nu i största möjliga utsträckning är genomförd inom statens järnvägsförvaltning. Jag har en alldeles motsatt uppfattning. Oaktadt jag sysselsatt mig

Ang.
ändringar i
aflönings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.

(Forts).

mycket med denna fråga och i densamma skaffat mig upplysningar och vägledning för mitt omdöme från många håll inom järnvägsförvaltningen, har jag icke funnit någon, som haft en sådan uppfattning som reservanten, utan alla ha snarare lutat åt den meningen, att öfverkvalificerad arbetskraft i mycket stor utsträckning användes vid statens järnvägar. Därom tyckas alla, med hvilka jag konfererat, vara ense, att det finnes ett öfverflöd af ingenjörer vid statens järnvägar, beroende därpå, säger man, att souschefen har haft en ovanlig förmåga att draga fram ingenjörerna och gynna dem, hvilket, har man sagt mig, skapat missnöje och ovilja från de andra tjänstemännens sida, i synnerhet på trafikafdelningen. Om den saken kan jag icke döma, och detta nämner jag endast i förbigående. Det är emellertid ägnadt att ådraga sig uppmärksamhet, att dessa ingenjörer ha ett så jämförelsevis obetydligt arbete att skaffa med, och man har svårt att förstå, hur en så stor utbildning kan krävas för detta arbete. Statens järnvägsförvaltning bygger icke några lokomotiv, den bygger inga banor eller bangårdar, inga vagnar, inga hus, inga broar och så vidare. I det stora hela öfverlämnas allt sådant på entreprenad, och det arbete dessa ingenjörer ut-
rätta är egentligen underhållsarbete, såsom slipersutbyte, utbyte af stängsel, grusning af banvallar, öfvervakande af smärre reparationer, målning af vagnar etc., som synes icke kräva en utbildning så vidlyftig, som här är fråga om. De ha dessutom en hel del skrifgöromål, däribland ofta bokföring, de uppgöra tur-
listor för personalen, bevilja permission, underskrifva biljetter o. s. v., allt göromål, för hvilka någon teknisk utbildning icke kräfves.

En mängd skrifgöromål äro af den art, att de passera ingenjörerna endast i förbigående. Såvidt jag icke missuppfattat de upplysningar jag fått, så förekomma i öfverflöd onödiga skrifgöromål, såväl inom järnvägsstyrelsen som på linjen, hvilka upptaga tjänstemännens tid på ett, såsom man sagt, odrägligt sätt, hindrande dem att ägna sig åt det viktigaste af sina befattningar. Kontorsskrifvaren sätter upp handlingen och när det är gjort, går han med densamma in till byrånotarien, som ser igenom den och ändrar kanske ett »att» eller ett »som», byter ut ett komma, låter måhända skrifva om handlingen och sätter sedan sitt namn därpå. Sedan går handlingen in till byrådirektören. Han läser igenom den och sedan han gjort en eller annan ändring och kanske låtit skrifva om handlingen, påtecknar han densamma. Så går ärendet från den ene till den andre, fram och tillbaka, mången gång, som det kan synas, nära nog i onödan. Ärenden, som, om de behandlades praktiskt, kunde handläggas på mycket kort tid, draga härigenom orimligt lång tid, och tjänstemän med de kvalifikation, som jag förut angifvit, hvilka upptagas af dylikt arbete, ha naturligtvis icke ett

spår af intresse för detsamma. Det blir därigenom i regel sämre utfördt, emedan det icke uppfyller de anspråk, som de med sin utbildning böra ställa på det arbete de få sig ålagdt.

Hela den kritik, som riktats mot järnvägsförvaltningen, går ut på att under de ogymsamma omständigheter, hvarunder järnvägsförvaltningen nu arbetar, söka åstadkomma ett bättre resultat af den stora affärsdriften. Då vi i Sverige, såsom civilministern så riktigt anmärkte, när han öppnade debatten i onsdags, bygga järnvägar, som icke kunna gifva nödig ränta, då vi för strategiska ändamål eller för vissa provinsers tillgodo-seende anlägga sådana järnvägar, få vi också draga bördan där-af. Då vi ökat personalens aflöning, hvilket icke var mer än rätt och billigt, och samtidigt lida under tryckta tider, är det naturligt, att afkomstprocenten sjunkit ofantligt. Men just därför är det, som vi, som kritisera järnvägsförvaltningen, önska, att man skall gå grundligt till väga för att se till, i hvad mån man kan, om det ock gällde genom omorganisation, genom införande af större arbetsintensitet och genom inskränkning af den öfverkvalificerade arbetskraften, minska utgifterna och nå ett gynnsammare ekonomiskt resultat.

Det får ej uppfattas så, att jag med besparingar menar att inskränka nödvändiga utgifter; besparingarna böra åstadkommas genom ett mera praktiskt utnyttjande af arbetskrafterna och genom en förenklad, mera enhetlig organisation. Jag skall be få anföra ett exempel, som ansluter sig till hvad jag sade här-omdagen. Jag meddelade då kammaren den upplysningen, att arfvodesstaten för 1908 i verkligheten, såvidt jag kan se, blifvit öfverskriden med mera än en million kronor, hvilket emellertid herr statsrådet fann sig föranlåten att bestrida. Jag har dock sedan fått detta bestyrkt, och jag förstår nu, hvarför herr statsrådet icke kunde finna denna uppgift vara korrekt. Det beror därpå, att slutsumman för kostnadsstaten ställer sig gynnsam. Men då jag undersöker, hur detta varit möjligt under nämnda förhål-landen, visar det sig, att detta beror på, att väsentliga bespar-ningar gjorts å *underhållsarbeten*. Så finner jag, att på under-hållet af banvallen, broar och kulverter, afloppstrummor, vägar och vägöfvergångar, planteringar, riktning, sliprar, räler, spår-växlar etc. besparats ända till öfver 700,000 kronor. Men, mina herrar, häri ser jag en fara. Detta är icke verkliga besparingar, det är uppskof med nödiga arbeten, som komma igen, och det är mer än så, det innebär en fara för trafiken, om besparingar göras på sådant sätt. Det är icke sådana besparingar jag syftar på, och icke heller indragning af en eller annan post af de lägre graderna. Hvad jag syftar på är en grundlig undersökning, huruvida icke hela det system, på hvilket förvaltningen nu är byggd, behöfver omläggas för åstadkommande af bättre utbyte af denna affärsrörelse. Det borde ligga nära till hands, att järn-

*Ang.
ändringar i
aflönings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.*

(Forts.)

Ang.
ändringar i
aflönings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.

(Forts.)

vägsstyrelsen i sitt eget och i statens intresse ville grundligt undersöka, om icke den kritik, som framställts mot förvaltningen, borde föranleda, att sakkunnige män finge i uppdrag att i utlandet på håll, där rik erfarenhet vunnits, närmare studera här berörda frågor.

Jag har tillåtit mig att rikta uppmärksamheten på en omläggning, som jag tror vara af ofantlig vikt, nämligen att sammanslå ett par af afdelningarna inom järnvägsförvaltningen. Jag har, såsom jag nämnde vid redogörelsen för bokförings-systemet, tänkt mig, att det vore lämpligt att sammanslå maskin- och trafikafdelningarna såsom de som trafikera banan och låta banafdelningen stå såsom en afdelning för sig, och jag föreställer mig, att man därigenom skulle vinna en mängd besparingar i arbetskraft. Men det kan också hända, att det vore lämpligt att sammanslå trafik- och banafdelningen och låta maskinafdelningen bli en afdelning för sig. Detta är frågor, i hvilka jag icke vågar ha något eget omdöme, men alla dessa frågor äro af beskaffenhet att kräva den allra allvarligaste uppmärksamhet från järnvägsstyrelsens sida. Det är i öfvertygelsen om att krafvet på en genomgående undersökning af dessa förhållanden är berättigadt, som jag vågat så ofta yttra mig i dessa frågor, i hvilka jag ju icke är sakkunnig och icke äger direkt erfarenhet. Jag har gjort det af plikt känsla.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Jag vill endast göra den ärade reservanten uppmärksam på, att det kan gälla befordran äfven inom andra afdelningar än trafikafdelningen, inom hvilken han, om jag fattade honom rätt, förutsatte såsom otänkbart, att någon befordran uppåt skulle kunna komma i fråga beträffande de lägst ställda af tjänstemännen inom den »lägre» graden. Det gäller äfven maskinafdelningen. De siffror, som anförts, äro talande nog, och jag har ingen anledning att frångå mitt påstående, att det ser mörkt ut för personer utan realskolebetyget på fickan att komma någon stans. Men den ärade reservanten tyckes utgå ifrån, att klassificeringen högre och lägre tjänstemän under alla förhållanden skulle stå kvar och detta streck finnas, men det faller ju bort, ifall vi antaga utskottets förslag. Ty då blir det endast en tjänstemannagrupp, och med de förutsättningar, som skulle gifvas att genom särskilda utbildningskurser vinna ökad kvalifikation, skulle möjlighet till avance-mang förefinnas och det icke längre blifva tal om en högre och en lägre tjänstemannagrupp. Då blir det endast *en* tjänstemannagrupp vid statens järnvägar, inom hvilken befordran sker efter personlig duglighet.

Jag tillåter mig att fortfarande yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Berglund: Den ärade reservanten har icke ansett sig kunna biträda utskottets förslag, emedan han anser, att bildningsnivån för tjänstemännen vid statens järnvägar därigenom skulle sänkas. Jag tror dock icke, att någon fara härvidlag förefinnes. Utskottet har nämligen icke velat borttaga realskolexamen såsom villkor för befordran till tjänsteman af högre grad. Men utskottet har sagt, att vi icke skola göra denna examen obligatorisk, utan medgifva, att personer med duglighet och kända för ordentlighet och hvilka på egen hand eller genom särskilda utbildningskurser förskaffat sig det kunskapsmått, som är nödvändigt, icke skola hindras att vinna befordran, Härpå går utskottets hemställan ut. Motionären påvisar också i sin motion, at det icke är arbetets art och ansvar, som ligger till grund för befordringen, utan att det är enbart skolbetyg, som predestinera, om man skall erhålla befordran till tjänsteman af högre eller lägre grad. Detta kan icke vara riktigt. I vårt land kan en duktig man blifva statsråd, men han kan icke blifva stationsskrifvare, om han icke aflagt realskolexamen.

Det vore mycket att tillägga, men då tiden är långt framskriden skall jag, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Camitz: Herr talman, mina herrar! Ja, herr Söderberg, jag menade icke allenast trafikafdelningen, utan äfven ban- och maskinafdelningen, ty kontorsskrifvare och kontorsbiträden användas äfven å de andra afdelningarna, ehuru i ringa utsträckning, men det finnes där andra underordnade och det gäller samma sak äfven om dem. Men jag kan icke tänka mig, att herr Söderberg menar, att ett kontorsbiträde eller annan underordnad vid banafdelningen eller maskinafdelningen skall befordras t. ex. till baningenjör eller maskiningjör utan att hafva aflagt nödig teknisk examen.

Vis-à-vis herr Wavrinskys tal om öfverkvalificerad arbetskraft vid statens järnvägar, ber jag få säga, att, såvidt jag vet — och jag borde väl hafva någon erfarenhet, då jag varit i statens järnvägars tjänst i 35 år — ingen öfverkvalificerad arbetskraft, det vil säga personer, som nödgats aflägga särskild examen, användes i själfva driften vare sig å maskin-, ban- eller trafikafdelningen vid linjen ute på distrikten. Lokomotivmästare, lokomotivförmän eller hvad de nu heta, behöfva icke aflägga någon teoretisk examen. Å banafdelningen förestås hvarje sektion af en baningenjör, och det torde väl vara nödvändigt, att där finnes någon teknisk ledning, äfven om arbetet icke utgöres af annat än underhålls- och reparationsarbeten, ty underhåll af banan är en ganska viktig sak. Banningenjören har till sitt biträde en öfverbanmästare, som ej behöfver aflägga någon

*Ang.
ändringar i
aflönings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.
(Forts.)*

*Ang.
ändringar i
aflönings-
reglementet
för tjänste-
män vid
statens järn-
vägar m. m.*

(Forts.)

teoretisk examen. Å trafikafdelningen finnes icke någon annan kvalificerad arbetskraft än dessa stations- och kontorskriverare, som måste aflägga realskoleexamen, emedan de äro tjänstemän af högre grad.

Jag har icke yttrat mig om själfva styrelsen. Om dennas organisation har jag vid ett annat tillfälle sagt min mening, och att icke allt är lyckligt och väl beställt inom denna styrelse, utan att åtskilliga förhållanden där behöfva synas i sömmarne, tror jag mig då hafva uttalat. Men att emellertid icke någon öfverkvalificerad arbetskraft användes vid statens järnvägar ute på distrikten, tror jag mig tryggt kunna påstå.

Herr Wavrinsky: Då jag hört, att den ärade reservanten erkänt, att det användes öfverkvalificerad arbetskraft i själfva toppen inom järnvägsstyrelsen, och då han uttalat s.g. ganska skarpt om densamma, ser jag däri ett bestyrkande af min uppfattning. Huru långt ned användningen af denna öfverkvalificerade arbetskraft går, har jag icke yttrat mig om, men jag tror dock, att den går mycket längre ned än endast inom järnvägsstyrelsen. Hvad jag erfarit af andra tjänstemän vid trafikafdelningen skiljer sig betydligt från den uppfattning, som herr Camitz uttalat. I stället för att lokomotivmästarexpeditionen i Malmö förut skötts af endast en lokomotivmästare och summa 4 personer, har ju numera, såsom jag redan visat, vidtagits den ändringen, att denna expedition ställts under ledning af två ingenjörer med en personal af tillsammans 13 man. Man kan väl tycka, att det är ett användande af öfverkvalificerad arbetskraft, då man där anställt två ingenjörer. Detta är bara ett exempel. Flera sådana fall finnas, men då detta utgör ett talande bevis för att man äfven ute på linjen gifvit alltför fria tyglar åt begäret att anställa öfverkvalificerad arbetskraft, vill jag icke trötta kammaren med att framdraga flera exempel. Jag vidhåller den uppfattning jag uttalat och gläder mig särskildt åt, att det från så sakkännigt håll som reservanten icke nekats till, att öfverkvalificerad arbetskraft användes i de högre instanserna. Jag tror också, att sådan arbetskraft användes i stor utsträckning äfven ute på linjen.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Sedan herr talmannen i öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å såväl samma hemställan som den i ämnet väckta motionen, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvet Första kammaren.

§ 4.

Till behandling upptogs nu Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 50, i anledning af herrar Camitz' och Berglunds motion, nr 55, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fribiljetter.

Ang. rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fribiljetter.

Uti en inom Andra kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, nr 55, hade herrar Camitz och Berglund hemställt, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, huruvida och i hvad mån pensionerad järnvägspersonal borde erhålla fribiljetter, samt därefter vidtaga de åtgärder, hvartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att Andra kammaren behagade för sin del besluta, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, huruvida och i hvad mån pensionerad järnvägspersonal borde erhålla fribiljetter, samt därefter vidtaga de åtgärder, hvartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr Persson i Stallerhult anförde: Herr talman! Denna fråga förelåg vid fjolårets riksdag och har nu återkommit i samma skick. Samma motion, som då frambars, har också i år framburits, och samma utskott har i år använt samma ordalag, som det använde i fjol, och kommit till samma kläm, nämligen bifall till motionen. Under sådana förhållanden är det helt naturligt, att man icke behöfver åberopa andra skäl för afslag än dem, som anfördes i fjol, alldenstund kammaren då afslog nämnda hemställan med icke mindre än 107 röster mot 88. Ingenting har sedan dess inträffat, som kan gifva anledning för kammaren att i år frångå sin uppfattning, utan snarare torde i år ännu starkare skäl förefinnas för afslag än i fjol. För min del skall jag, herr talman, be att få yrka afslag såväl å utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen. Det kunde kanske varit skäl att sluta med detta, men jag skall i alla fall be att få tillägga några få ord.

Som man ser af detta betänkande, förelåg denna fråga redan 1908 och behandlades då af statsutskottet. Detta utskott hemställde om afslag å den gjorda framställningen, och det skäl, som då anfördes för afslag, synes mig ännu gälla, nämligen att man icke bör införa fria resor på statens järnvägar för alltför

Ang. rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fri-biljetter.

(Forts.)

många. Nu är det sant, att den personal, det här gäller, haft sin tjänst vid järnvägen och således under flera år varit i åtnjutande af förmånen att få resa fritt på statens järnvägar. Men att märka är, att denna förmån icke ingått i själva aflöningen, utan att den varit så att säga en fri förmån, som järnvägsstyrelsen tillerkänt tjänstemännen, och då är det naturligt, att de fortfarande gärna vilja bibehålla densamma, sedan de blifvit pensionerade. Men det går väl knappast för sig att ytterligare utveckla detta friresesystem. Framställningar om beviljande af fria resor å statens järnvägar hafva förut gjorts hos Riksdagen för åtskilliga kårer, t. ex. för sådana föredragshållare, till hvilka staten lämnar understöd, till åtskilliga föreningar och så vidare, men dessa framställningar hafva med stor majoritet afslagits. Då äfven förevarande framställning förut af Riksdagen afslagits, tycker jag den äfven i år bör få röna samma öde. Man kan väl knappast klaga öfver, att biljettpriserna för resor å statens järnvägar äro höga. Sedan zontariffen numera införts, kan man resa långt för en ringa summa, och jag tror, att pensionerade järnvägstjänstemän och betjante icke behöfva sakna medel af sin pension, i händelse de skulle vilja göra en eller annan resa till och med till aflägsna platser, alldenstund stor reduktion i priset sker vid resor på långa sträckor. Jag erinrar mig, att i föl denna sak åberopades vid tal om pensionsfrågan. Nu ha vi för några dagar sedan löst pensionsfrågan för järnvägens tjänstemannakår och betjäntekår; och ser man efter, huru denna fråga blifvit löst, så finner man, att denna kår sannoligen icke behöfver klaga öfver den lösning frågan fått. Vi hörde då och sågo af handlingarna, huru det ställer sig med denna fråga. Förut var den lägsta järnvägs pensionen i styrelsen 720 kronor, nu är den 1,008, och på distrikten var den förr 634 kronor och är nu 958. Och då är det naturligt, att en person, som allra lägst har 958 kronor eller 1,008 kronor, bör ha råd att göra en liten järnvägsresa i vårt land och betala den efter den låga taxa, som nu gäller, och detta i högre grad, än hvad fallet är med största delen af vårt lands befolkning i öfrigt.

Om man nu skulle införa denna förmån på detta område, så lär det icke dröja länge, innan Riksdagen måste gifva motsvarande förmån till andra statstjänare. Ty man kan väl ej sätta någon tjänstemannakår framför andra i afseende å nyttan och gagnet, som den gör landet, utan den ena, som gör sin plikt på ett håll, är väl värd lika mycken uppmuntran som den, som plikttroget verkar på ett annat håll. Jag ber äfven att få erinra, att för den händelse detta förslag skulle tillstyrkas, har man så att säga uppgifvit gärdet och måste följa med på andra områden. Det ligger ju en interpellation för närvarande hos civilministern, som ännu ej blifvit besvarad, nämligen den, som herr Fridtjuv Berg från Stockholm fick kammarens tillstånd att

framställa. När man läst innehållet i densamma, finner man, att framställningen afsevärdt skulle minska inkomsterna för statens järnvägar, i händelse denna interpellation skulle föranleda några åtgärder i den riktning, som i densamma afses. Jag skall ej nu ingå på hvad som härvidlag närmare är fråga om, ty det kan hända, att tillfälle därtill kan gifvas, då interpellationen kommer att besvaras. Men om man ser efter hvad saken rör, så finner man, att det är fråga om att åstadkomma något, som skulle medföra en ganska stor ökning i afseende på de resenärers antal i Sverige, som resa nästan för intet. Och man måste väl taga hänsyn till det folk, som får betala för sina resor. Sedan zontariffen införts, har äfven jag rest mycket å järnvägarna, men sannerligen har icke hvarenda plats varit så upptagen, att jag knappast tror, att man kan säga, att det finnes god tillgång på oupptagna platser. Och skulle stora kårer af vårt lands befolkning få fribiljetter, så skulle vi, som betala för våra biljetter, blifva nödsakade att sitta trångt.

Ang. rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fri-biljetter.
(Forts.)

Jag vill tro, att kammaren icke heller i år lämnar bifall till denna framställning, utan fattar samma beslut som i fjol, alldenstund, när man nu löst pensionsfrågan för denna stora kår, man icke längre kan åberopa den såsom något skäl för denna förmåns beviljande.

Jag ber att få sluta med det yrkande, som jag nyss framställde, nämligen afslag å såväl utskottets hemställan som motionen.

Vidare yttrade:

Herr Furst: Den siste ärade talaren sade, att inga andra skäl i år kunde anföras, när det gällde denna fråga, än de, som förra året kommo till synes, och han erinrade äfven om dessa skäl, hvilka enligt hans förmenande måste leda till afslag å framställningen. Men det är då af intresse att se, hvad herr Carl Persson sade i debatten förra året i denna fråga. Han yttrade därvid följande:

»Den fråga, som nu ligger före, rör sig om förmåner, som skulle utgå efter tjänstetidens slut, och detta är sålunda en pensionsfråga. Vore det därför icke skäl i att för denna gång afslå den gjorda framställningen, så att man finge se, hur pensionsfrågan i sin helhet ställde sig för dessa tjänstemän och betjante? Den frågan är öppen och icke slutbehandlad, ty när för ett par år sedan Riksdagen antog en lönestat för denna kår, lämnades pensionsfrågan å sido, såsom varande icke tillräckligt utredd. Men Riksdagen har visat, att den vill tillmötesgå vederbörande äfven i detta fall, därigenom att Riksdagen år efter år anslagit betydliga summor att läggas till pensionsfonden för att i en framtid pensionen må utgå med högre belopp.

Ang. rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fribiljetter.
(Forts.)

Nu vilja motionärerna resonera som så, att liksom en järnvägsman, sedan han tjänat ut sin tid, tilldelas en pension, utgörande en reducerad aflöning, så bör han äfven få åtnjuta en i någon mån begränsad fribiljettsrätt. Men detta är en fråga, som bör tagas upp till behandling, när pensionsfrågan i sin helhet kommer före, och det är ej lämpligt att på detta sätt från frågan i dess helhet lösrycka en principfråga af så stor räckvidd som denna.»

Nu är pensionsfrågan löst, och ehuru väl herr Carl Persson tänkt sig, att pensionerna numera komma att utgå med högre belopp än förut, så veta vi alla, att pensionerna minskats med 10 %, samtidigt som dessa tjänstemän måste afstå ökad del af sin aflöning och därjämte erhålla pensionen senare än de förut fått. Jag tycker, att detta är synnerligen talande skäl för att nu bevilja dessa tjänstemän, för en för staten så obetydlig kostnad, denna gratifikation eller kompensation för pensionen, som dessa blifvande begränsade fribiljetter skulle utgöra. Ty utskottet har föreslagit, att Kungl. Maj:t skall utreda frågan och att dessa fribiljetter skulle begränsas. Och min öfvertygelse är, att, om saken ordnas på ett lämpligt sätt och fribiljetternas antal begränsas, saken icke kommer att innebära någon tunga för staten i ekonomiskt afseende. Och ej heller bör man befara, att genom dessa fribiljetter vagnarna blifva så besatta i tågen, att plats ej blir öfrig för betalande resande. Ty våra vagnar gå ej fullsatta, utan gå enligt statistiken blott till 60 % besatta.

Därför, herr talman, hoppas jag, att Andra kammaren bifaller utskottets förslag och lämnar dessa pensionerade tjänstemän denna förmån, som visserligen icke spelar någon roll för staten, men dock för tjänstemännen själfva är af stort värde.

Herr Berglund: Det är icke utan en viss förstämning, som järnvägsmännen tagit del af den lösning, som pensionsfrågan fått. Herr Carl Persson nämnde, att intet nytt inträffat, hvarigenom man skulle kunna få en annan ställning i föreliggande fråga. Jo, denna pensionsfråga han nu blifvit löst och blifvit löst såsom man bland järnvägsmännen visserligen icke önskat. Man hade nämligen hoppats, att lösningen icke skulle innebära en sådan försämring utöfver hvad Kungl. Maj:t föreslagit, som nu blifvit fallet.

Jag tror, att här vore ett särdeles lyckligt tillfälle, om man beviljade dessa gamla uttjänade järnvägsmän den lilla uppmuntran, som ligger däri, att man skrefve till Kungl. Maj:t med anhållan, att »Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, huruvida och i hvad mån pensionerad järnvägspersonal bör erhålla fribiljetter, samt därefter vidtaga de åtgärder, hvartill utredningen kan föranleda».

Mina herrar, om man betänker, att på våra statsjärnvägar

färdas årligen c:a 18 miljoner resande och att de pensionerades antal utgör ungefär 1,000, så kunna väl herrarna tänka sig, huru ofantligt ringa den procent är af hela antalet resande, som skulle komma i åtnjutande af denna förmån, i all synnerhet som en hel del äro sjukliga och icke alls kunna begagna sig af förmånen i fråga. Därtill kommer också, att dessa pensionärer öfver spridda öfver hela landet och att det sålunda aldrig kan uppkomma någon rusning, så att tågen för deras skull behöfde bli fullsatta vid helger eller dylikt. Det hela inskränker sig således till en honnör från statens sida för dessa gamla män.

När man för en så liten penning, om jag så får säga, kan visa humanitet och erkänsla för dessa gamla män, så skall jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sjö: Herr talman, mina herrar! Det ifrågasattes här af motionärerna och utskottet att skrifva till Kungl. Maj:t om utredning, gående i den riktning, att f. d. järnvägstjänstemän och betjante skulle erhålla fria resor under viss tid.

Hvad nu denna fråga angår, kan jag ej förstå, hvarför dessa afskedade tjänstemän skulle hafva rättighet att få fria resor mera än andra människor i vårt land, som hvar och en gifvetvis på sitt sätt bidrager till samhällsbyggnadens bevarande och fortsatta utveckling. För mig är det nästan alldeles obegripligt, att man på detta sätt kan komma riksdag efter riksdag med framställning i detta hänseende. Lika gärna skulle, som jag hörde någon säga, telegrajtjänstemän kunna komma fram med anspråk att, sedan de afgått ur tjänsten, erhålla fria telefoner och telegram — är det ena rätt, så är väl också det andra riktigt. Järnvägstjänstemännen ha under sin tjänstetid haft sina goda årliga löner och erhålla sedan sina pensioner.

Jag ber att få erinra herrarna om, hurusom vår ekonomi med afseende å järnvägarna sannerligen icke enligt mitt förmenande är så god, att man har tillfälle att bevilja fria resor vare sig för sådana personer, som här sättas i fråga, eller för en massa skolbarn, som resa land och rike omkring och upptaga platser på tågen för andra resande. Man skall fördenskuil enligt mitt förmenande hålla regeringen räkning för att den håller tillbaka i detta hänseende och icke bifaller alla både möjliga och omöjliga framställningar i detta afseende.

Jag läste nu i en aftontidning en insändare, af hvilken jag endast skall läsa upp en 4—5 rader, som gå ut på, att den föreliggande motionen skall bifallas. Där säges bland annat följande: »att stående fribiljett årligen med varm hand utdelas åt en hel del högre f. d. järnvägsfunktionärer, hvilka sålunda få resa gratis hvart som helst och hur ofta som helst inom landet till döddagar.» Ja, det kan man tycka vara ganska djärf, om det nu är sanning, att järnvägsstyrelsen meddelar sådan

Ang. rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fribiljetter.
(Forts.)

Ang. rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fri-biljetter.

rättighet för högtstående f. d. järnvägstjänstemän. Enligt mitt förmenande borde ej järnvägsstyrelsen äga rätt härtill. Kungl. Maj:t har för sin del gjort rätt i att tillbakahålla sådana fordringar och önskningsar, som ofta framkommit till Kungl. Maj:t.

(Forts.)

Jag ber i sammanhang härmed få nämna, att våra järnvägsfinanser för några år sedan varit rätt goda, kan man säga, ty järnvägarna ha lämnat mellan 3 och 4 % i utdelning på det i dem nedlagda kapitalet. Så t. ex. redovisade järnvägsstyrelsen till statskontoret 1906 icke mindre än 17 miljoner kronor, men 1907 redovisades endast 12 miljoner kronor, hvilken summa 1908 ytterligare nedgick till 4,700,000 kronor. Men det är att märka, att då vi här reglerade järnvägsfolkets löner år 1907, så var det år 1908, som dessa ökade löner först utgingo, hvarför inkomsterna då nedgingo till denna ofantligt lilla summa af 4,700,000 kronor i stället för att de förut varit uppe vid ända till 17 miljoner kronor.

När man nu vet, att man i år har pensionerat järnvägsfolket med ganska höga pensioner, och att detta helt säkert kommer att inverka ganska ofördelaktigt i fråga om statens inkomster för järnvägarna, så bör man betänka sig mer än en gång och ordna det så, att järnvägarnas debet och kredit gå ihop, och att järnvägarna lämna någon afkastning å det för byggande af dessa järnvägar nedlagda kapitalet. För närvarande ser det ganska mörkt ut. Järnvägsstyrelsen redovisade visserligen år 1909 6,500,000 kronor, men detta är långt ifrån 17,000,000 kronor, som vi hade år 1906.

Alla skäl synas mig tala för, att kammaren går med på det yrkande, som den förste talaren här framställde, och ber jag därför, herr talman, att i likhet med honom få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Då denna fråga behandlades förra året, framförde jag den meningen, att då Kungl. Maj:t redan förut gaf rätt till fribiljetter i viss utsträckning, så vore det bäst, om Riksdagen enade sig om en framställning till regeringen i den då föreliggande motionens syfte, så att det kunde bli ordning och system i det hela.

Det, som är mest ägnadt att väcka blandade känslor hos järnvägspersonalen, är just, att den ser, att det kan gå för sig att utdela fribiljetter till de högre tjänstemännen efter deras afskedstagande. För i år har regeringen på framställning af järnvägsstyrelsen meddelat rätt till fribiljetter för, om jag icke missminner mig, 13 eller 14 högre f. d. järnvägsfunktionärer — f. d. generaldirektören den och den eller f. d. öfverdiktören den och den o. s. v. Under sådana förhållanden må man icke undra på, att äfven den lägre järnvägspersonalen kan göra anspråk på att erhålla en liten uppmuntran, när den tjänat ut, helst som

det här icke är fråga om annat, än att järnvägsmännen skola få kanske två fribiljetter om året. Den ojämnhet, som i detta afseende råder mellan de högre funktionärerna inom järnvägsförvaltningen och den lägre personalen, verkar partisk, och det är det starkaste argumentet, som framförts i motionen, då den påvisat denna olikhet.

Ang. rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fribiljetter.

(Forts.)

Därtill kommer en annan sak, och det är, att järnvägsstyrelsen under vissa förhållanden i ganska stor utsträckning beviljar rätt till fria resor. Biskoparna ha sålunda fria resor inom sina stift, och de kunna annars tyckas ha råd att betala. Järnvägsstyrelsen är vidare ganska generös, när det gäller att ställa extratåg till förfogande för en del utländingar, hvilkas besök här i Sverige icke kosta så litet i betraktande af alla de anordningar med första klass vagnar o. s. v., som man vidtager för att presentera landet för främlingarna. Detta är ju en nog så lofvärd uppgift, men de dryga kostnader, som den kräfver, ställas af den nu förevarande frågan — om rätt för pensionerade järnvägstjänstemän till ett par fria resor om året — i en ganska egendomlig belysning.

Det, att fribiljettsystemet godtyckligt praktiseras af Kungl. Maj:t i fråga om de högre järnvägsfunktionärerna efter deras afskedstagande, att det beviljas fria resor af järnvägsstyrelsen i vissa fall, samt att det depenserar mycket på gratisresor i landet, det är dessa samfällade omständigheter, som göra, att jag icke ändrat mening från i fjol, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Utskottets ordförande har påstått, att, då järnvägsfolkets pensionsfråga blef löst, detta icke skedde till förmån för personalen, utan att det snarare skulle vara ett skäl för att bifalla det ifrågasatta skrivesförslaget, att pensioneringen blifvit för densamma oförmånlig. Det är för mig omöjligt att begripa, huru någon kan påstå, att pensionsfrågan blifvit löst på ett sådant sätt, att det nu är sämre ställt för personalen än förut. Jag tänker därvid särskildt på den lägre personalen. Den har fått rätt till en pension, som med 51 % öfverstiger den gamla. Detta kan icke sägas vara ofördelaktigt. Jag vet, att det häremot erinras, att järnvägsmännen hädanefters få betala högre procent på pensionsbeloppen, under det att de få en mindre procent i pension; men icke kan man väl dock säga, att frågan är löst till personalens nackdel, då den i alla fall erhåller $\frac{1}{2}$ gång mer än förut i pension.

Man anför vidare som skäl för bifall till motionen, att personalen får vänta längre på sin pension. Detta anser jag tala för afslag: får den stanna längre i tjänsten, så ha ju tjänstemännen därunder fria resor för sig, sina familjer och tjänare,

Ang. rätt för pensionerad järnvägs-personal att erhålla fri-biljetter.
(Forts.)

och de behöfva då icke tigga om fribiljetter för den tid de ännu stanna i tjänsten.

Det säges också, att det blifvit en vana för dem att ha fria resor och att de böra få fortsätta med denna vana. Men det är att märka, att den ifrågasatta förmånen endast skulle komma tjänstemännen till godo, medan före deras afskedstagande äfven deras familjer och tjänare reste på fribiljett. Dessa skulle således i alla fall komma att sakna denna förmån, men den kommer väl att föreslås äfven för dem framdeles, blott man nu lyckats drifva igenom den för tjänstemännens egen del.

Man förmenar, att fribiljetterna icke skulle kosta staten någonting, men resorna kosta väl staten lika mycket vare sig de resande äro pensionerade järnvägstjänstemän eller andra personer. Jag kan därför alls icke se, att detta kan anföras som ett skäl för bifall till förslaget.

Det har här blifvit med styrka framhäfdt, att de högre tjänstemännen ha rätt till fribiljetter, sedan de lämnat sin tjänst. Jag har i fjol uttalat mig mot en sådan rätt, om den nu existerar, hvilket jag icke vet. Jag anser, att Riksdagen bör borttaga fribiljettssystemet, och Riksdagen har ju aflåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran i sådant syfte, och jag tror äfven, att man gjort inskränkningar i utdelandet af fribiljetter på senare tiden. Om nu Riksdagen skrefve till Kungl. Maj:t i rakt motsatt syfte, skulle väl detta knappast taga sig bra ut. Då järnvägsstyrelsen i dagarna läser fatta beslut om inskränkning i fribiljettsystemet, vore det märkvärdigt, om Riksdagen skulle fatta ett beslut af motsatt innebörd samt påtruga Kungl. Maj:t och järnvägsstyrelsen skyldighet att utlämna fribiljetter i större utsträckning än förut.

På nu anförda skäl ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om afslag & utskottets hemställan.

Herr Fürst: Herr talman! Endast ett par ord. Två af de föregående talarne tyckas ha den uppfattningen, att det vore meningen, att fribiljetter skulle lämnas i större utsträckning. Särskildt uttalade ju herr Sjö sin farhåga för att telegraftjänstemännen skulle göra en motsvarande framställning om fria samtal å rikstelefon. Men det är alls icke ifrågasatt, att man skulle införa stående fribiljetter, sådana som de högre tjänstemännen ha rätt till, utan det vore endast meningen att utdela fribiljetter i mycket inskränkt antal, kanske två om året.

Det har förut här i kammaren varit fråga om, huruvida det för vår egen räkning skulle begäras fribiljetter för resan till Norrland. Alla sade då med en mun ja. Jag kan därför icke tro, att kammaren nu skall säga nej till denna synnerligen blygsamma framställning om ett par fribiljetter om året för de pensionerade järnvägsmännen.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter det herr talmanen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen, fattade kammaren beslut i enlighet med sistnämnda proposition.

Ang. rätt för pensionerad järnvägspersonal att erhålla fri-biljetter.
(Forts.)

§ 5.

Härefter förelåg till afgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 91, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af viss del af köpeskillingen för ett af E. O. Sandström från kronopark inom Norrbottens län inköpt virkesparti samt en i ämnet väckt motion.

Ang. efterskänkande af viss del af köpeskillingen för ett virkesparti.

I en till Riksdagen den 4 april 1910 aflåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 187, hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att det belopp, hvartill statens fordran på grund af ett under år 1907 af E. O. Sandström i Sandvik från kronopark inom Arjepluogs revir af Norrbottens län inköpt virkesparti med upplupna räntor komme att uppgå den 1 juli 1910, måtte under villkor, som af Kungl. Maj:t bestämdes, efterskänkas till så stor del, att fordringen nämnda dag uppginge till allenast 3,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet förehaft en inom Andra kammaren af herr *Lindhagen* i anledning af förevarande proposition väckt motion, nr 308, däri hemställts, att Riksdagen ville medgifva, att hela återstoden af statens ifrågavarande fordran måtte efterskänkas.

Utskottet hemställde,

a) att herr Lindhagens ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas; samt

b) att Riksdagen, med anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition, måtte medgifva, att det belopp, hvartill statens fordran på grund af det i statsrådsprotokollet omförmälda, under år 1907 af E. O. Sandström i Sandvik från kronopark inom Arjepluogs revir af Norrbottens län inköpta virkesparti med upplupna räntor komme att uppgå den 1 juli 1910, måtte under villkor, som af Kungl. Maj:t bestämdes, efterskänkas till så stor del, att fordringen nämnda dag uppginge till allenast 3,000 kronor.

Ang. efter-
skänkande af
viss del af
köpeskillingen
för ett
virkesparti.
(Forts.)

Häremot hade grefve *R. Hamilton* och herr *Lundström* reserverat sig.

Efter det utskottets hemställanden blifvit upplästa, erhöles på begäran ordet af

Herr Hellberg, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få påpeka, att det är en humanitetsfråga, som kammaren nu har att besluta om. Det är endast fråga om, huru långt kammaren vill gå i humanitet och medkänsla. Sakens sammanhang är i korthet följande.

Hemmansägaren Sandström i Sandvik och hans medintressenter ha inlåtit sig på ett skogsköp från kronan hufvudsakligen i afsikt att skaffa sig själfva arbetsförtjänst. Affären ifråga gaf genom bristande insikt och till följd af ogynnsamma omständigheter ett dåligt ekonomiskt resultat, ja så dåligt, att en ren förlust på 11,658 kronor och 48 öre uppstod.

Hur hade nu en sådan stor förlust kunnat uppkomma? Ja, i främsta rummet hade den uppkommit genom den osedvanligt stora mängd vrakvirke, som förefunnits. Öfver 1,100 träd hade måst kvarlämnas i skogen såsom vrak, på grund af att de voro angripna af röta. Dessutom hade virkespriset sjunkit under tiden med 20 %. Det hade varit omöjligt att under år 1908 flotta ner virket, därför att älven hade sjunkit så betydligt, och just till följd däraf hade det bolag, som köpt virket, fått afdraga 25 % af den kontrakterade betalningen. Det var sålunda flere samstämmande ogynnsamma omständigheter, som bidrogo till, att affären aflöpte på sådant sätt som skett.

Yttranden i denna fråga ha inforrats från flere vederbörande, från jägmästaren, från öfverjägmästaren, från domänstyrelsen, från Konungens befallningshafvande och från statskontoret, och alla dessa myndigheter ha framhållit, att *ömmade omständigheter* ha förelegat. Öfverjägmästaren erkänner, att det försålda virket otvifvelaktigt icke haft det värde, som motsvarar det pris, köparne utfäst sig att betala för virket, och ansåg, att det var synd om både köpare och borgensmän. Kungl. Maj:t har nu föreslagit, att så stor del af köpeskillingen till kronan skulle efterskänkas, att 3,000 kronor återstå. I detta yrkande har utskottet också varit ense.

Nu är frågan, om dessa köpare ha sina tillgångar så beskaffade, att de kunna utbetala denna summa. I Kungl. Maj:ts proposition finnes angående den saken intyg från länsmanen i Sorsele distrikt. Det finnes två sådana intyg, af hvilka det framgår, att om Hjukström, Johansson och Kramer blefve ålagda att fullgöra denna betalningsskyldighet, skulle samtliga deras tillgångar tagas i anspråk, och de tre öfriga personerna, som blifvit inblandade i denna affär, nämligen Sandström, Linder och Eriks-

son, ha numera ingenting att betala med. Statskontoret har som sagdt äfven yttrat sig i denna sak och anser, att *ett totalt efterskänkande af återstoden* utaf kronans fordran på grund af den här ifrågavarande virkesförsäljningen måtte äga rum. Statskontoret anser nämligen, att om statens fordringsanspråk här skulle göra sig gällande, skulle det medföra ekonomisk ruin för ifrågavarande personer, och statskontoret anser dessutom, att man i alla händelser måste antaga, att statens fordran icke skulle kunna till fullo uttagas.

Ang. efterskänkande af viss del af köpeskillingen för ett virkesparti.
(Forts.)

Det är kanske en farlig princip detta, som statskontoret nu föreslagit, och jag för min del skulle också anse det vara betänkligt att i allmänhet afskrifva en statens fordran af ifrågavarande slag, men då kronan nu tycks ha mycket små utsikter att få igen hvad den har att fordra, och då det kanske skulle leda till dessa personers om icke ruin så dock obestånd, utan att kronan ändå får igen sin fordran, så skulle jag för min del vara hågad att efterskänka alltsammans.

Jag hade egentligen tänkt att här yrka på, att de ifrågavarande personerna skulle få betala 1,000 kronor, och detta yrkande grundar jag på bref, som jag fått från dem, där de säga, att om de skulle anses vara skyldiga att betala någonting, så skulle det vara 1,000 kronor eller ungefär 20 % af det, som virket drog till vid försäljningen. De anse det vara, som de säga, svårt att betala någonting för ingenting. I ett annat bref från dessa personer framhålla de, att kronan icke bör taga mera än 20 % eller den procent virket fallit under tiden mellan inköpet och försäljningen. Summan blir då för dem möjlig att erlägga utan ekonomisk ruin. Det skulle då bli 1,000 kronor. Då de själfva sålunda anse, att de kunna komma ut med det, så hade jag tänkt yrka på det, men nu har Första kammaren tagit Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, nämligen 3,000 kronor. I ett fall som detta, då det icke är fråga om någon utgift och det sålunda icke, enligt hvad för mig påpekats, kan bli fråga om någon gemensam votering, har jag emellertid frångått denna tanke. Jag skulle nu därför önska, att denna kammare efterskänker äfven dessa 3,000 kronor. Vid det förhållandet, att Första kammaren tagit 3,000 kronor, så skulle det sålunda bli *sammanjämkning*, i hvilket fall köparne och borgensmännen skulle komma att få betala 1,500 kronor. Om sålunda denna kammare nu godhetsfullt ville efterskänka de ifrågasatta 3,000 kronorna, så skulle det sålunda till slut bli en så pass rimlig summa, att de stackars fattiga lapplandsbönderna möjligen skulle kunna hopskrapa den samma, ehuru ett sådant belopp är en hel förmögenhet i min landsända. Om de nämligen anse sig kunna komma ut med 1,000 kronor, så hoppas jag, att de äfven måtte kunna finna utväg att komma ut med 1,500 kronor, ehuru det kommer att svida i skinnet.

*Ang. efter-
skänkande af
viss del af
köpeskillingen
för ett
virkesparti.*

(Forts.)

Jag skall därför i korthet be att få yrka afslag å mom. a) och bifall till herr Lindhagens motion, i hopp om att kammarren benäget behjärtar de ömmande omständigheterna i denna affär.

Vidare anförde:

Herr Olsson i Älfvalsåsen: Herr talman! Om Riksdagen skulle bifalla det nu föredragna betänkandet, punkten b), så skulle Riksdagen, enligt mitt förmenande, vara på väg att slå in på en mycket farlig princip. Hvad som föranledt Kungl. Maj:t att framlägga denna proposition, framgår af det anförande, som chefen för jordbruksdepartementet afgifvit till statsrådsprotokollet, och däri han bland annat anför följande: »Under våren år 1907 inköpte E. O. Sandström i Sandvik från kronan en utstämplingspost om 5,000 träd vid Storgiddnaberget inom Arjepluogs revir för en köpeskillning af 2 kronor och 44 öre för träd eller tillhoppa 12,200 kronor. Träden såldes af kronan sådana de befunnos. Borgen för köpeskillingens behöriga erläggande tecknades af hemmansägarna N. O. Hjukström i Lomsele och C. A. Johansson i Blattnicksele äfvensom A. Sällström i Sorsele. Köpeskillingen skulle betalas den 15 september 1907. Domänstyrelsen beviljade emellertid anstånd med inbetalandet till den 15 september 1908 mot det, att Sandström ersatte nämnda borgensförbindelse med en annan sådan af Hjukström och Johansson jämte hemmansägarna Samuel Linder i Nyby och J. F. Eriksson i Stensund samt handlanden J. H. Kramer i Sorsele. Å sistnämnda borgensförbindelse förekom icke Sällström såsom borgensman».

Vidare framgår af den utredning, som verkstälts, att denna affär såväl för köparen som jämväl för borgensmännen blifvit mycket ofördelaktig, hvilket föranledt en af borgensmännen att å egna och sina medborgensmäns vägnar ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att den oguldna köpeskillingen med ränta, som vid tiden för ansökningen skulle uppgå till ett belopp af 11,658 kronor och 48 öre, måtte efterskänkas, alltså en förlust för köparen och hans medintressenter å nyss citerade belopp. Efter dessa beräkningar skulle sålunda ifrågavarande virkesparti vara värdt endast ett mycket ringa belopp, emot hvad vederbörande skogstjänstemän upptaxerat detsamma till. Man borde väl knappast vilja tillskrifva våra skogstjänstemän någonting sådant, som att de vid bedömandet af skogens värde lämnat uppgifter, som kunnat bli så vilseledande för spekulanterna, utan snarare torde väl den uppkomna bristen förnämligast få tillskrifvas köparnes oförmåga att på ett planmässigt och ekonomiskt sätt utnyttja det inköpta virkespartiet. I denna min uppfattning stödes jag af det utlåtande, som öfverjägmästaren afgifvit, och som återfinnes på sidan 5 i betänkandet. Han yttrar där bland annat: »De af

Hjukström lämnade uppgifterna rörande kostnaden för virkespartiets afverkning och flottning kunde visserligen icke kontrolleras, men syntes arbetena i fråga icke hafva bedrifvits vare sig energiskt eller planmässigt. Arbetet med afverkningen hade ej påbörjats förrän i februari 1908, således midt i vintern, då alltid snöförhållandena vore svårast; ett anmärkningsvärdt stort antal huggare men däremot förhållandevis få hästar hade därvid användts; slutligen tycktes flottningen i den 3 mil långa flottleden Laisån hafva kraft väl lång tid, enligt uppgift minst 14 dagar. Huruvida alla de träd, som i skogen kvarlämnats såsom vrak eller odugliga, verkligen i sin helhet varit af sådan beskaffenhet, vore äfvenledes obestyrkt. En ej oväsentlig del af timret skulle härjämte utan svårighet hafva kunnat afverkas under senare delen af mars och under april månad 1907, då virkesprisen varit afsevärdt högre än under 1908.

*Ang. efter-
skänkande af
viss del af
köpeskillingen
för ett
virkesparti.
(Forts.)*

Hjukström hade såsom skäl för det dåliga ekonomiska resultatet åberopat:

1:o) Den osedvanligt stora myckenhet vrakvirke, som förekommit i den försålda utstämplingsposten. I anledning häraf kunde framhållas, att vid virkesförsäljningarna stämplingslängden utgjorde den officiella uppgiften å hvad som försålles, icke den af jägmästaren upprättade så kallade timmertablån. Stämplingslängden öfver ifrågavarande virkesförsäljning visade, att af de 5,000 stämplade träden icke mindre än 2,967 stycken upptagits såsom skadade, hvarjämte i anmärkningskolumnen ytterligare påpekats trädens öfveråriga och skadade beskaffenhet. Då virket stämplats under sommaren 1906 och sålts under vårvintern 1907, syntes köparna hafva haft god tid att undersöka träden, hvilka enligt försäljningskungörelsen såldes sådana de å rot eller kullfallna befunnes och utan rätt för köparna till ersättning för vrakträd,» o. s. v. — För min del anser jag, att om Riksdagen skulle bifalla detta utskottsbetänkande, så har man därigenom slagit in på en väg, som leder till mycket farliga konsekvenser, samt lämnat ett stöd å ovederhäftiga spekulanter att drifva en osund affärsmoral till skada för dem, som drifva sunda affärer, och icke minst till skada för statens virkesförsäljningar.

Af de olika yttranden, som afgifvits i föreliggande fråga, framgår tydligt, att de personer, som uppgjort denna affär, nästan handlat utan någon som helst omtanke och ansvars känsla. Enligt mitt sätt att se saken framträder detta mycket bjärt i den omständigheten, att tvenne af borgensmännen gjort sig utan tillgångar, sannolikt sedan de upptäckt, att de begått en dumhet i ifrågavarande affär, och att de komme att få stå risken för sina misslyckade spekulationer. I detta sammanhang skall jag omnämna en tämligen liknande affär, som för två år sedan gjordes i min hemtrakt.

Det var nämligen några bönder, som hade kommit öfverens

*Ang. efter-
skänkande af
viss del af
köpeskillingen
för ett
virkesparti.
(Forts.)*

om att resa ner till Falun på den där hållna offentliga virkesauktionen på utstämplade träd från kronoparkerna. De uppträdde där som spekulanter och öfverbjödo bolagen, som hade undersökt ifrågavarande virkesposter och själfva upptaxerat dem. De öfverbjödo dessa bolag och stannade för det högsta priset. Sedan de kommit hem, lyckades de få några kamrater att, efter öfverenskommelse om att de skulle dela förtjänsten på affären, åtaga sig att köra timmer under vintern. Slutresultatet blef, att dessa, såväl borgensmän som öfriga, som hade kört timmer åt dessa köpare, fingo köra utan någon förtjänst hela vintern. De kunde icke ens förtjäna så mycket, att det räckte till att betala provianten. Naturligtvis kunde dessa köpare icke heller göra sig utan tillgångar utan fingo betala affären, äfven om det var förenadt med en rätt kännbar förlust för dem och de kanske fingo sitta emellan med flere tusen kronor, för hvilkas anskaffande flera utaf dem helt visst fingo pantsätta sina egendomar. Och säkerligen ha de icke ännu kunnat öfvervinna denna sin misslyckade spekulering.

Jag anser, att om Riksdagen nu skulle bifalla detta betänkande, så har man beredt väg för en mycket osund affärsmoral och därigenom uppmuntrat ovederhäftiga spekulanter att uppträda och spekulera i skogsaffärer. Om de icke lyckas, så ha de ju endast att komma in till Riksdagen och begära att få efterskänt den uppkomna förlusten. Och de ha då själfva ingenting att riskera.

Jag vore benägen att helt och hållet yrka afslag å såväl den kungliga propositionen som den motion, som väckts i anledning af denna, och sålunda äfven å utskottets hemställan. Jag skall dock icke göra något yrkande, utan har endast velat göra dessa erinringar i anledning af betänkandet.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Nylander: Herr talman, mina herrar! Vid pröfning af detta ärende har jag funnit starka skäl tala för, att man i någon mån bör tillmötesgå sökandenas anhållan och efterskänka åtminstone en del af statens fordringsbelopp. Men det har ingalunda synts mig vara riktigt eller tillrådligt att gå så långt, som den förste ärade talaren här yrkat på, och hvarom herr Lindhagen motionerat, eller att efterskänka alltsammans; ty detta vore otvifvelaktigt att slå in på den farliga väg, hvarom den siste ärade talaren ordat. För min del har jag trott, att 3,000 kronor vore ett lämpligt belopp, som borgensmännen skulle kunna betala, och hvarunder staten icke borde gå. Denne köpare, Sandström, och hans ursprungliga tre borgensmän, Hjukström, Johansson och Sällström, hade ju från början kommit öfverens att tillsammans göra denna virkesaffär och dela vinsten, men de synas icke haft någon som helst kännedom om eller någon erfarenhet uti huru

en dylik affär skulle skötas. Det pris 12,200 kronor, som de bjödo för ifrågavarande skogspark, var ganska högt. Det var högre än det värde, hvartill skogstjänstemännen beräknat denna skog. De köpte den år 1907, och redan följande vinter sålde de virket till ett aktiebolag, Mo och Domsjö aktiebolag, för ett sådant pris, att, sedan de gjort sig betalda för utdrifningskostnader och körslor, de icke hade öfver mer än 1,150 kronor, och med detta belopp skulle de sålunda likvidera såväl skogsparkens inköpspris som räntan därpå. Den summa, som staten nu har att fordra, uppgår i kapital till 11,050 kronor eller med ränta därå från den 15 september 1907, tillhoppa till omkring 12,500 kronor.

De myndigheter, som yttrat sig i detta ärende, ha uttalat ganska olika meningar om huru man i detta stycke rätteligen bör förfara. Jägmästaren i orten sätter i fråga, huruvida något alls bör efterskänkas, då det ju uppenbarligen varit deras egen skuld, att affären för dem utfallit så dåligt. Öfverjägmästaren anser, att en nedsättning bör göras intill 8,050 kronor eller det belopp, som på auktionen bjudits af andra spekulanter. Denna mening omfattas äfven af Konungens befallningshafvande, som dock tycker, att summan är något för hög. Domänstyrelsen har gjort en beräkning å det belopp, som enligt styrelsens åsikt icke borde ingå i den summa, som kunde efterskänkas, och finner, att detta belopp bör uppgå till 7,339 kronor 86 öre. Domänstyrelsen medgifver tillika, att vederbörande tjänstemän icke riktigt beräknat skogens kvalitet, utan att denna befunnits vara något sämre, än hvad man tänkt sig. Statskontoret anser visserligen, såsom den förste ärade talaren omnämnde, att skäl kunde förefinnas för ett efterskänkande af statens hela fordran, men kontoret framhåller tillika betänkligheter, som möta för ett efterskänkande å statens sida af fordringar, grundade på privaträttsliga aftal.

Kungl. Maj:t har nu sökt gå en medelväg och, som herrarne se, föreslagit, att såväl kapital som ränta i så måtto efterskänkas, att däraf den förste instundande juli skulle återstå 3,000 kronor; och med anledning af den utredning, som af länsmannen i orten verkstälts rörande Hjukströms och öfriga borgensmäns ekonomiska förhållanden, och äfven med anledning af andra inhämtade upplysningar, vågar jag hålla före, att det icke skall vara dem omöjligt eller möta för stora svårigheter för gäldenärerna ifråga att likvidera detta belopp, i synnerhet som summan skulle få inbetalas så småningom och under loppet af tre år.

Då det nu här under diskussionen uttalats stora betänkligheter mot att efterskänka så mycket som Kungl. Maj:t föreslagit, och å andra sidan framställning gjorts att efterskänka alltsammans, så skulle jag för min del tro, att kammaren gjorde klokt i att biträda den medelväg som Kungl. Maj:t föreslagit, och jag

Ang. efterskänkande af viss del af köpeskillingen för ett virkesparti.
(Forts.)

*Ang. efter-
skänkande af
viss del af
köpeskillingen
för ett
virkesparti.* ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställen, som går ut på bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

(Forts.) Grefve R. Hamilton: Herr talman! Jag ger den ärade talaren på dalabänken däruti rätt, att man kan hysa betänkligheter, huruvida staten bör efterskänka nu omdebatterade belopp. Men det finnes vissa fall, då man måste låta nåd gå före rätt, och jag tror, att detta är ett sådant fall. De omständigheter, som tala härför, äro, att skogen varit, såsom det framhållits, till stor del rutten och sålunda icke kunnat användas till försäljning, att köparne sakna tillgångar, att två af borgensmännen afhändt sig sina tillgångar, och att sålunda betalningsskyldigheten skulle drabba de andra tre borgensmännen. Men om man skall låta nåd gå före rätt, så bör det väl ske i sådan omfattning, att man därmed vinner målet, och att man icke ruinerar dessa borgensmän. Nu har herr statsrådet framhållit, att ett lämpligt belopp bör uttagas af dem såsom böter eller straff för, att de lättsinnigt gifvit sig in i affären och lättsinnigt iklädt sig borgen. Men då är det frågan, om detta belopp bör sättas så att de bli ruinerade. Af borgensmännen äro tvenne småbrukare. Den ene har en fastighet, upptaxerad till 2,100 kronor, den andre en fastighet till 1,600 kronor, och dessutom ha de några inventarier. De äro sålunda småbrukare. Den tredje borgensmannen är en handlande, som visserligen äger ett hus på fri tomt samt någon förnögenhet, men denna tyckes dock ligga hufvudsakligen i osäkra fordringar, och han har mycket svårt att komma ut med dessa 3,000 kronor. Skulle han göra konkurs, så skulle, enligt hvad det upplysts i utskottet, åtskilliga på orten följa med i denna konkurs. Han skulle alldeles ruinera orten.

Jag tror därför, att det vore tillräckligt, att de såsom straff för sitt tillvägagångssätt skulle få betala 1,000 kronor, och det var min tanke att yrka bifall därtill; men då Första kammaren har beslutat efterskänka endast intill 3,000 kronor, så förefaller det mig vara riktigast att nu biträda motionen, hvarigenom beloppet, som skulle uttagas af borgensmännen, skulle kunna bli begränsadt till 1,500 kronor.

Med anledning häraf ber jag att få yrka afslag på utskottets förslag och bifall till motionen.

I detta yttrande instämde herrar *Lundström, Canell, Mörtzell, Wilson, Karlsson* i Fjäl, *Hedström, Rehn, Larsson* i Klagstorp, *Mogren* och *Rydén*.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Jag ber endast få meddela, att jag icke deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, och anhåller för öfrigt att få instämma såväl i hvad grefve Hamilton yttrade som i det af honom framställda yrkandet.

Herr Olofsson: Jag vill endast uttala den meningen, att det är en märkvärdig affärsprincip, på hvilken man här slagit in. Jag känner många, som köpt utstämplade träd vid skogsauktioner, som kronan hållit i Jämtland. Det är många enskilda spekulanter, hvilka slå sig på affärer, som de icke alls äro mäktiga, utan som tro, att det, då det gäller skog, endast är att vara med och förtjäna penningar. De kunna bjuda högre pris, än träden äro värda, och följden blir, att de göra förluster. Jag känner många, som gjort förluster på detta sätt. Det åstadkommer på samma gång att det äfven för dem, som äro inne i dylika affärer och känna värdet, förstöra affären. Det är då märkvärdigt, att man här skall tala för ett efterskänkande af kronans fordran, så snart det bevisats, att spekulanterna gjort förlust. Detta blir nog ett ganska vanskligt sätt att gå tillväga, ty hvar och en får ju skylla sig själf, och då man spekulerar, står det ju fritt för hvar och en att se på träden och deras värde. Äro de icke hemma i dessa affärer, utan slå sig på, hvad de icke begripa, böra de få skylla sig själfva. Jag tycker icke, att det är riktigt att pruta ned så mycket, som här påyrkats, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag, då jag anser, att nedprutningen enligt detta är stor nog.

Ang. efterskänkande af viss del af köpeskillingen för ett virkesparti.
(Forts.)

Herr Lundell: I likhet med den senaste talaren tror jag, att man bör vara försiktig i fråga om att rent efterskänka dylika belopp. Man ser visserligen, att dessa skogsköpare nog varit mycket både oförsiktiga och okunniga, då de gifvit sig in på affären, men i allt fall äro förhållandena dock sådana, att de böra kunna betala de belopp, som nu ifrågasatts, och det är icke för mycket, om de så långt, som man egentligen kan taga ut af dem, äfven åläggas att betala. Af de poster, som här angifvits, är det icke mindre än 3,243 kronor, som de uppgifva sig hafva förlorat därför, att de icke hunnit att första året nedflotta virket. De hade naturligtvis icke behöft förbinda sig till att nedflotta virket på ett år, och jägmästaren hade varnat dem därför, men icke desto mindre förpliktade de sig därtill. Ensamt detta tillskyndade dem en förlust af 3,243 kronor, således mera, än hvad det nu är ifrågasatt, att de skola betala. Vidare vet man icke alls, hvilka arbetskostnader de hafva påfört för sitt eget arbete. Det kanske är dubbelt mer, än deras arbete i verkligheten var värdt. Man har ingen utredning, hur det förhåller sig i detta fall. Hafva de nu skrivit handbref och beklagat sig öfver, att de måste betala dessa stora belopp, bör man icke rätta sig därefter. I ett bref till herr Lindhagen, som jag såg, uppgäfvo de, att de väl kunde betala, eller att det åtminstone kunde gå för sig för dem att betala 1,000 kronor, men icke desto mindre framlägger han en motion om efterskänkande af hela beloppet. Det är ju välvilligt gjordt af honom,

*Ang. efter-
skänkande af
viss del af
köpeskillingen
för ett
virkesparti.
(Forts.)*

men man får äfven se på kronans intresse och icke låta dem slippa undan allt för lätt, då man vet, att det fanns andra spekulanter, som säkerligen hade fullgjort sina skyldigheter, om de fått köpa skogen. Då det är icke mindre än 5,000 träd, som de fått ur skogsparken, och då de få betala endast 4,000 kronor i stället för de 12,000 kronor, som de skulle betala, så kan man tycka, att det är så långt gånget i eftergift, att man icke skäligen bör gå längre. Man har icke heller någon klar utredning om deras betalningsförmåga och kan icke få någon bättre, än den som Kungl. Maj:t åstadkommit, och som stannar vid, att det skulle vara humant, om de sluppe betala mer än 3,000 kronor ytterligare för denna stora skog.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Det är mycket riktigt, som flera talare anført, att staten icke kan eftersänka alla de fordringar, som den har gentemot spekulanter, som på ett eller annat sätt inlåtit sig i affärer med staten och däruti misslyckats, men därom är här icke fråga; och det kommer nog icke att gå så lätt för en sådan spekulant att såsom en talare befarade endast vända sig till Riksdagen för att få sin skuld eftersänkt. Det kommer endast att ske i sällsynta fall, och ett sådant sällsynt fall föreligger här. Vore det icke ett alldeles särskildt fall, skulle icke icke heller myndigheterna och Kungl. Maj:t ställt sig så välvilliga. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att dessa personer redan hafva betalt 1,150 kronor, hvilket är allt som de fingo på affären. För öfrigt hafva de icke tillgodonjutit något. Nu är särskildt förhållandet med dessa små lappmarksbönder isynnerhet i Sorsele, där de hafva afhändt sig sin skog och icke få igen den förrän år 1939 eller möjligen i något fall några år tidigare, att de skola betala skatt på sina hemman utan att hafva någon afkomst af jorden. De hafva lidit under svaga år en lång tid, arbetsförtjänsten har minskats, och de se sig nödsakade att försöka på detta sätt, genom att slå sig ihop, skaffa sig någon förtjänst på små virkespartier, som kronan säljer, och säljer med förbehåll, att kronan icke garanterar varans beskaffenhet, hvarför de själfva få stå risken. Så var det äfven i detta fall. Nu har det i detta fall gått så illa, som här är omtaladt. Myndigheterna skulle ju icke hafva tillstyrkt detta eftersänkande, om vederbörande icke hade haft fog för sin klagan, att de skulle blifva ruinerade. Hjukström t. ex., som har en hemmansdel taxerad till omkring 2,000 kronor, har sex barn, det äldsta 10 år gammalt, samt två gamlingar att underhålla. Hvar skall en sådan liten lappmarksbonde skaffa sin tredjedel af de 3,000 kronor, som han enligt Kungl. Maj:ts förslag skall gälda? På grund af de dåliga ekonomiska förhållandena, och då inga rika personer finnas i denna fattiga socken, är det svårt att få låna,

att låna 1,000 kronor är för en sådan liten bonde en oerhördt svår sak. Då utmätning skedde hos Johansson, var ställningen förtviflad för familjen, och hustrun höll på att blifva sinnesrubbad. Hon försvann från hemmet, och man fann henne en mil därifrån, så gripnen var hon af den oerhörda olycka, som skulle drabba dem, om saken ginge i fullbordan.

Ang. efterskänkande af viss del af köpeskillingen för ett virkesparti.
(Forts.)

Nu har statskontoret för sin del tillstyrkt, att beloppet bör efterskännas. Herr statsrådet vände litet på stadskontorets yttrande och sade, att kontoret ansåge, att man kunde medgifva ett efterskänkande, dock under framhållande af, att det vore farligt. Statskontoret yttrade sig emellertid icke så, utan så, att, oaktadt kontoret medgäfvde, att detta vore en ganska farlig princip att slå in på, det dock ville för detta fall tillstyrka ett efterskänkande. Nu komma genom ett bifall till herr Hellbergs förslag dessa personer dock att få betala åtskilligt, som de måste skrapa ihop genom lån, då de ju vid en sammanjämkning komme att få betala 1,500 kronor, och nog kan man i denna lappmarksfolkets kamp för tillvaron öfva denna lilla gärd af humanitet i detta ögonblick och låta det få stanna vid 1,500 kronor.

Jag vill fästa uppmärksamheten på, att jordbruksministern, mot hvilken man ju får vara särdeles tacksam därför, att han fört fram denna fråga — ty icke alla jordbruksministrar skulle hafva gjort det — äfven framhållit, att den siffra, han föreslagit, är tagen på en slump; om densamma säger herr statsrådet, att det är *det mesta* de antagas kunna komma ut med. Låt oss då taga den summa, som man tror, att de kanske kunna komma ut med, eller 1,500 kronor.

Jag ber att få yrka bifall till herr Hellbergs förslag.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Af handlingarna framgår, att det här icke är fråga om borgensmän, hvilka, såsom vanliga borgensmän, stå utom affären, utan de äro medintressenter, de hafva slagit sig tillsammans för att göra denna affär. Nu har till följd af ett enskildt bref herr Lindhagen kommit fram med en motion om att man skall efterskänka alltsammans, och herr Hellberg har uppmanat oss, att gå humant tillväga och sagt, att denna fråga är en humanitetsfråga. Ja, det är den verkligen, och så har väl Kungl. Maj:t sett frågan, liksom äfven utskottet. Vi skola besinna, att det är 12,200 kronor, som affären gällde, och här är fråga om att efterskänka 8,050 kronor med nära tre års ränta å nästan hela beloppet. Detta är väl humant.

Om man nu skulle slå in på den vägen och börja motionera om dylika fall och komma med anspråk på, att Riksdagen skall efterskänka statens fordran, hvar skulle det sluta? Säkerligen skulle vi kunna påvisa kronoarrendatorer landet rundt, som för-

*Ang. efter-
skänkande af
viss del af
köpeskillingen
för ett
virkesparti.*
(Forts.)

lorat på arrendena och fått gå ifrån sin förmögenhet. Vi veta vidare, att det är en del personer, som åtaga sig leveranser till staten, andra blifva entreprenörer för arbeten och dylikt, och göra förluster. Det blir anspråk i det oändliga som komma fram, om vi slå in på den vägen och börja motionera om att skänka efter statens fordringar. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Herr talman-
nen framställde i öfverensstämmelse med de därunder gjorda
yrkandena propositioner dels på bifall till hvad utskottet hem-
ställt i förevarande två moment, dels på afslag därå och bifall
i stället till den af herr Lindhagen i ämnet väckta motionen;
och förklarade herr talmannen sig anse den förstberörda propo-
sitionen hafva flertalets mening för sig. Som votering likväl
begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition
af följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller hvad jordbruksutskottet
hemställt i utskottets förevarande utlåtande nr 91, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å hvad utskottet
hemställt, bifallit den i ämnet af herr Lindhagen väckta mo-
tionen.

Omröstningen utföll med 67 ja, men 68 nej, hvadan kam-
maren, med afslag å hvad utskottet hemställt, bifallit den af
herr Lindhagen väckta motionen.

§ 6.

Vid föredragning härpå af jordbruksutskottets utlåtande,
nr 92, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående in-
betalandet af köpeskilling för af E. A. Lundkvist i Berg inköpt
virke från kronopark inom Västerbottens län,
biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Slutligen föredrogs bankoutskottets memorial, nr 24, med förslag till åtskilliga stadganden att införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret; och blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 8.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Andersson i Grimbo, som anförde: Herr talman! I maj 1902 skref Riksdagen till Kungl. Maj:t med anhållan om en utredning af frågan om bättre utnyttjande i skatteafseende af tobaksförbrukningen samt om framläggande för Riksdagen af ett förslag i ämnet. I anledning häraf tillsattes en kungl. kommitté, som i januari 1904 afgaf sitt betänkande. Detta ledde emellertid icke till någon kungl. proposition till Riksdagen, utan i stället tillsattes en ny kommitté för samma utredning, dock först i juni 1909. Denna senaste tobakskommitté har ännu ej ingifvit något betänkande, men det förljudes, att ett sådant skall vara under utarbetande.

Interpellation.

Emellertid ha 8 år gått, sedan Riksdagen fäste Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på tobaksförbrukningen såsom en skattekälla, som ytterligare kunde utnyttjas. Med hvart och ett af de gångna åren har staten gått miste om den ökade inkomst, som enligt samstämmiga meningar från alla håll utan olägenhet kunde uttagas i form af höjd tobaksbeskattning. Enligt statistiken har staten för närvarande endast mellan 5 och 6 millioner kronor i inkomst af tobakstullen. En under årets lopp af svenska tobaksfabrikantföreningen utgifven och Riksdagens ledamöter tillställd broschyr uppger, att staten med ändrade skatteförhållanden skulle kunna taga ut 18,800,000 kronor i total tobaksskatt, det vill säga ungefär 13,000,000 kronor mer än nu är fallet.

Utan att ingå på en undersökning af bärigheten hos den uppgifna siffran, hvarom endast en ingående utredning kan lämna fullt nöjaktig upplysning, får man dock anse det vara ostridigt, att här föreligger ett gifvande skatteobjekt. Det har sagts, att man borde hålla detsamma i reserv för att kunna genomföra ålderdoms- och invaliditetsförsäkringen. Detta är äfven ett behjärtansvärdt ändamål. Men detsamma har ingen nytta af, att de millioner kronor i ökad tobaksskatt, som utan olägenhet kunna uttagas, i stället, för hvarje år som går, utan att denna skattereform genomföres, stanna hos konsumenterna. Utan skatten borde tagas ut, äfven om beloppet fonderades för det uppgifna ändamålet eller något annat. Nu återigen förlorar

Interpellation.

(Forts.)

statskassan, till ingen nytta, årligen det afsevärda belopp, om hvilket här är fråga.

Då statskassans ställning för närvarande icke är lysande, och då den ålderdoms- och invaliditetsförsäkringsreform, för hvilket man uppges ha velat reservera den höjda tobaksskatten, säkerligen icke kan genomföras utan stora uppoffringar, till mötande af hvilka en fondering af de beräknade ökade tobaksinkomsterna skulle vara af stor betydelse, samt då ingen anledning finnes att uppskjuta tobaksskattereformen, som vederbörande industri själf afvaktar med otålighet för att komma in i stabila förhållanden, så anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet få framställa följande interpellation:

1) Är det Kungl. Maj:ts mening, att redan till nästa Riksdag inkomma med nådig proposition angående en tobaksskatte-reform?

2) Kan den nu pågående kommittéutredningen af detta ärendet slutföras så tidigt, att Riksdagens ledamöter och allmänheten redan i höst kunna blifva i tillfälle att bilda sig en på utredningen stödd mening om frågans rätta lösning?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

lagutskottets utlåtande, nr 50, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om föreningar, lag om ändrad lydelse af 22 kap. 14 § och 23 kap. 4 § strafflagen, lag om ändrad lydelse af 11 kap. 15 § rättegångsbalken, lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen om tioårig preskription och om årsstämning den 4 mars 1862 samt lag om ändrad lydelse af 8 § i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, dels ock i anledning däraf väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtande, nr 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till landtmateriundervisningens ordnande; och

första särskilda utskottets memorial, nr 5, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtanden nr 1 och 3 med anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition nr 85 med förslag till lag om reglering af prästerskapets aflöning m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition nr 163 med förslag till ecklesiastik boställsordning, dels ock väckta motioner i ämnena.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Thorsson* under 2 dagar fr. o. m. den 23 maj.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 11,20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
